

Elliniki • Gnomi

C U L T U R E

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΜΗ • ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2016

Ελλάδα–Πολιτισμός–Γλώσσα

Κορυφαίοι Πανεπιστημιακοί και άνθρωποι
του πνεύματος απαντούν στις τρεις παραπάνω έννοιες

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ: Αποστόλης Ζώνης

Η ποιοτική μοναδικότητα και ανωτερότητα του ελληνικού πολιτισμού Η καθοριστική διαχρονική συμβολή του στην εξέλιξη της ανθρωπότητας

Γράφει ο δημοσιογράφος-ερευνητής
Ευθύμιος Χατζηγιάννου

Ο Ελληνισμός άρχισε την ιστορική παρουσία και πορεία του από τα βάθη του χρόνου, από την εποχή της εμφάνισης του ανθρώπου στην Αιγίδα, και την συνεχίζει αδιάκοπα έως σήμερα, αφού για πολλές συνεχείς χιλιετίες η ύπαρξη του Ελληνισμού δεν σταμάτησε ποτέ. Σε όλη την διάρκεια της μο-

κράιωνς ιστορίας του, της μεγαλύτερης και μακρύτερης από την ιστορία οποιουδήποτε άλλου έθνους, ο Ελληνισμός διατήρησε σταθερά την βασική του ιδιότητα, που είναι η Ελληνικότητα. Με την Ελληνικότητα, ο Ελληνισμός υπήρξε πάντοτε δημιουργός και μεταδότης πολιτισμών (αυτών που συνιστούν σε χρονική διαδοχή τον ενιαίο διαχρονικό ελληνικό πολιτισμό), ανώτερης ποιότητας, μοναδικών στο είδος τους. Η Ελληνικότητα ουδέποτε έπαυσε να αναδεικνύει ανθρώπους ελεύθερους, φιλομαθείς, ερευνητικούς, αμφισβητίες, κριτικούς, υπερήφανους, εραστές του κάλλους και της ζωής. Στοιχεία θεμελιικά αυτών των διαδοχικών πολιτισμών, που παρήγαγε η Ελληνικότητα, είναι η Ελευθερία, η Προσωπικότητα, η Δημιουργικότητα, η Αθωμάτιστη Σκέψη, η αδιάκοπη έρευνα για την Αλήθεια, η αγάπη προς το Κάλλος, το Μέτρο, η Πολυμορφία – Πολυφωνία, η Αρετή, η Ευσέβεια.

Η ιστορία μας παρουσιάζει στο διάβα της ανά τους αιώνες πολλές περιόδους ανοδικές και καθοδικές, αλλά όχι ασυνέχεια. Πριν από την ονομαζόμενη «κλασική» περίοδο, υπήρξαν πολλές περιόδοι της ελληνικής ιστορίας, με αντίστοιχες περιόδους πολιτισμού, όπως, αλλιώς, και μετά από αυτήν, μέχρι και την σημερινή εποχή. Ο Προκατακλυσμαίος πολιτισμός βρίσκεται την συνέχεια του στον Πελοποννησιακό, στον Κύκλαδικό και στον Μυκηναϊκό, ενώ αυτούς διαδέχονται ο Μινωικός, ο Κιττασιακός και ο Ελληνιστικός πολιτισμός. Οι πολιτισμοί αυτοί συνεχίζονται με τον πολιτισμό της Ρωμαϊκής Εποχής και της Ελληνικής Αυτοκρατορίας των Μέσων Χρόνων, που ονομάστηκε «Βυζαντινή». Η συνέχεια όλων αυτών είναι ο σύγχρονος Ελληνισμός. Η ιστορία δεν τεμαχίζεται, ούτε μπορούμε να επιλέγουμε το τμήμα της, που μας αρέσει και να απορρίπτουμε τα άλλα. Ένα έθνος δεν μπορεί, παρά να δέχεται ολοκληρή την ιστορία του. Το ίδιο ισχύει και για τον τρόπο, που πρέπει να την αντιμετωπίζουν και τα άλλα έθνη. Η θέωση της ιστορίας είναι ορθή, μόνον όταν είναι πλήρης, δηλαδή διαχρονική. Ο τεμαχισμός και η επιλεκτική αποσπασματοποίηση της ιστορίας αλλοιώνουν τα νοήματά της και επιφέρουν την διαστρεβλωτική της παραμόρφωση, οδηγώντας σε παρανοήσεις και στο ιστορικό ψεύδος.

■ Τα ανώτερα ποιοτικά γνωρίσματα του ελληνικού πολιτισμού

Η τεράστια σημασία του ελληνικού πολιτισμού δεν οφείλεται, στο ότι αυτός ήταν ο μόνος πολιτισμός της αρχαιότητας, όπως υποστηρίζουν κάποιοι υπερβάλλοντες. Άλλωστε, μεγάλους πολιτισμούς δημιούργησαν και άλλοι λαοί στην αρχαιότητα, όπως ο αιγυπτιακός, οι λαοί της Μεσοποταμίας, ο κινεζικός, ο περσικός, ο ινδικός, οι λαοί της Αμερικανικής ηπείρου κλπ.). Όμως ο ελληνικός πολιτισμός διαφέρει ποιοτικά από όλους αυτούς, έχοντας να επιδείξει μοναδικά ποιοτικά γνωρίσματα, που είναι η ελευθερία, η αρετή, ο πολιτισ, ο διάλογος, η ελεύθερη έρευνα, η αμφισβήτηση, η κριτική, η υπευθυνότητα, η επιστήμη, η ισονομία, η ισηγορία, το ήθος, η δημογορία, η λαϊκή συνέλευση, η στρατιωτική συνέλευση, τα δικαστήρια -που αποφασίζουν όχι αυθαίρετα, αλλά κατά τους νόμους-, τα αρετά αξιώματα, η λογοδοσία αρχόντων κ.α. Στους Έλληνες υπάρχει δημόσιος βίος, διότι οι κοινές υποθέσεις δεν αποτελούν ιδιωτικές υποθέσεις των απολυταρχικών ηγετών και αρχόντων, αλλά ζητήματα, με τα οποία ασχολούνται όλοι οι πολίτες, αφού αυτοί τους αφορούν.

Θρησκεία είχαν όλες οι ανθρώπινες κοινωνίες, μόνον, όμως, η θρησκεία των Ελλήνων δημιούργησε Θεολογία, δηλαδή την έλλογη διερεύνηση του Θείου.

Πολιτική ασκούσαν όλα τα αρχαία κράτη, όμως, μόνον στα ελληνικά κράτη υπήρξαν Πολίτες. Στους άλλους λαούς η πολιτική ήταν υπόθεση μιας κλειστής κάστας, ενώ όλοι οι υπόλοιποι, οι πολλοί, ήταν απλώς υπήκοοι, χωρίς πολιτικά δικαιώματα.

Πολεοδομικά συγκροτήματα υπήρχαν σε πολλές χώρες, αλλά μόνον στους Έλληνες αυτά έγιναν «πόλεις» με την πλήρη έννοια του όρου.

Και άλλοι λαοί (Βαβυλώνιοι, Πέρσες, Αιγύπτιοι, Εβραίοι κ.α. σκέπτονταν, αλλά μόνον οι Έλληνες αναβάθμισαν και εξέλιξαν την Σκέψη σε Φιλοσοφία.

Όλοι οι λαοί είχαν λόγο (δηλαδή ομιλία). Οι Έλληνες, όμως, έφθασαν στον διάλογο. Η περιέργεια, η αναζήτηση απαντήσεων, η επιθυμία για γνώση είναι ιδιότητες του ανθρώπου, αλλά μόνον ο Έλληνας τις χρησιμοποίησε για να γεννήσει την Επιστήμη.

Ο άνθρωπος αγαπά το ωραίο και επιδιέχεται με ποικίλους τρόπους στην έκφρασή του. Αλλά ο Έλληνας ανήγαγε την Τέχνη στο ύψιστο επίπεδό της και δημιούργησε την Αισθητική.

Πολλοί λαοί διέθεταν γραφή. Οι Έλληνες, όμως, είναι οι μοναδικοί, που ανέδειξαν μεγάλους συγγραφείς, ποιητές και τραγικούς, κληροδοτώντας στην ανθρωπότητα θαυμαστά δημιουργήματα λογοτεχνίας.

Σε πολλούς τόπους οι άνθρωποι καλλιεργούσαν την γη ως γεωργοί, αλλά μόνον οι Έλληνες έγιναν ελεύθεροι κτηματίες.

Συγκροτημένες κοινωνίες υπήρχαν πολλές, αλλά μόνο η κοινωνία των Ελλήνων ήταν κοινωνία ελευθέρων ανθρώπων και ιδιών.

Νόμους διέθεταν και άλλοι λαοί, αλλά στους Έλληνες αυτοί δεν ήταν προϊόντα αυθαίρετης βούλησης ανεξέλεγκτων κυβερνητών. Μόνον στους Έλληνες υπήρχε ισονομία με υποταγή των πάντων, ακόμη και των θεών στους νόμους.

Στον Θεό (ή στους θεούς) πίστευαν και άλλοι λαοί. Μόνον οι Έλληνες, όμως, θεωρούσαν τον Θεό, όχι απόλυτο Δυνάστη, αλλά Πατέρα.

Στρατός διέθεταν πολλὰ κράτη, αλλά μόνον στους Έλληνες ο στρατός αποτελούνταν από ελεύθερους πολίτες.

Έναρθρο λόγο είχαν όλοι οι λαοί. Όμως οι Έλληνες ανέβασαν τον λόγο στο επίπεδο της τέλει γλώσσας.

Όλα αυτά, λοιπόν, είναι αποκλειστικές δημιουργίες και ιδιότητες μόνον αυτού του πολιτισμού, του ελληνικού. Χόρις σε αυτά τα μοναδικά γνωρίσματά του, ο ελληνικός πολιτισμός υπήρξε ο μόνος, που άφησε κληρονόμους και συνεχιστές. Αυτοί είναι, αφενός μεν ο σύγχρονος δυτικός και αφετέρου ο σύγχρονος ανατολικός (ορθόδοξος) πολιτισμός. Οι άλλοι αρχαίοι πολιτισμοί έμειναν στείροι, αφού έβησαν χωρίς απογόνους ή απολιθώθηκαν. Και ενώ οι πολιτισμοί αυτοί κλείστηκαν στους εαυτούς τους και απομονώθηκαν μέχρι να εξαφανιστούν, ο ελληνικός πολιτισμός, διαχρονικός, δυναμικός και ευρισκόμενος σε αέναη κινητικότητα και δημιουργικότητα, ανοίχθηκε προς κάθε κατεύθυνση και συνεχίστηκε μέσο από τον Ελληνιστικό, τον Ρωμαϊκό και τον Βυζαντινό κόσμο, κατορθώνοντας, μέσω της Αναγέννησης στην Δύση και του εκχριστιανισμού των Σλάβων, να επιβιώσει μέχρι τώρα, στον σύγχρονο Δυτικό και στον σύγχρονο Ορθόδοξο Ανατολικό κόσμο, δεσπόζοντας ακόμη σε όλα τα σπουδαία πνευματικά επιτεύγματα του ανθρώπου..

Μόνον ο Έλληνας ήταν Πρόσωπο, έδινε, δηλαδή, αξία στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα κάθε ξεχωριστού ατόμου. Δεν προσκυνούσε ανθρώπους – ούτε καν τους Θεούς. Δεν είχε άρχοντες θεοποιημένους, θεοκρατία, ιερατείο, κάστες και δόγματα. Διαφωνούσε, έλεγχε, επέκρινε, εξοστράκιζε, υπηρέτούσε τους θεομύς και αμφισβητούσε, απορρίπτοντας τους εξουσιαστές.

Μόνον από τους Έλληνες αναδείχθηκαν τέτοιοι ήρωες, όπως ήταν ο Προμηθέας, ο Αχιλλέας, ο Έκτορας, ο Λεωνίδας ο Φωκίικος, ο Ακρίτας Διγενής, ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, ο Αθανάσιος Διάκος, Ο Παύλος Μελάς και τόσοι άλλοι, ενώ μόνον από τους Έλληνες γεννήθηκαν τέτοιες μοναδικές προσωπικότητες του πνεύματος, όπως ήταν ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης, ο Δημόκριτος, ο Πυθαγόρας, ενώ μόνον Ελληνίδες μπορούσαν να είναι η Αντιγόνη, η Ιφιγένεια, η Αρήτη, η Ναυσικά, η Ηλέκτρα και τόσες άλλες μεγάλες γυναικείες προσωπικότητες της ιστορίας.

Μόνον Έλληνες μπορούσαν να πεθαίνουν για να εκπληρώσουν το υπέρτατο καθήκον τους προς την πατρίδα, την οικογένεια, προς τα όσια και τα ιερά της φυλής τους. Οι ελληνικοί στρατοί ήταν συνήθως νικηφόροι, όχι μόνο γιατί ήταν καλύτερα οργανωμένοι, αλλά επειδή τους αποτελούσαν ελεύθεροι πολίτες, που πολεμούσαν για την πατρίδα τους και όχι δούλοι ή μισθοφόροι, που πολεμούσαν από φόβο, τυφλή υπακοή και εξαναγκασμό ή για το χρήμα και την υλική ομοιβή τους.

■ Η μοναδικότητα και η μεταδοτικότητα του ελληνικού πολιτισμού

Ο ελληνικός πολιτισμός ήταν εντελώς διαφορετικός και αναμφισβήτητος ανώτερος από τους πολιτισμούς άλλων λαών. Η διαχρονικότητα του ελληνικού πολιτισμού και η καθοριστική συμβολή του στην εξέλιξη της ανθρωπότητας οφείλονται στη μοναδικότητα, που τον διαφοροποιεί τελείως από τους άλλους αρχαίους πολιτισμούς και στην μεταδοτικότητά του, που οφείλεται στα ειδικά γνωρίσματά του, στον θαλασσινό χαρακτήρα του και στις ιδιότητες των φορέων του, δηλαδή των Ελλήνων, που κατά τον Αιγύπτιο ιερέα Σίμχτι ήταν το «κάλλιστον και άριστον γένος επί ανθρώπων» (Πλάτων «Τίμαιος» 23c).

Οι Έλληνες το γνώριζαν αυτό και ήταν υπερήφανοι για την ελληνικότητά τους, δηλαδή για όσα τους έκαναν να διαφέρουν και να υπερέχουν από τους άλλους λαούς, τους οποίους ονόμαζαν βαρβάρους.

Κάποιοι σύγχρονοι ψευτοπροοδευτικοί και ψευδοδιανοούμενοι, παρασυρόμενοι συχνά από κακόβουλες προθέσεις και ταπεινά κίνητρα, στιγματίζουν αυτή την υπερηφάνεια των προγόνων μας, χαρακτηρίζοντάς την ως ρατσισμό και εθνικισμό. Γιατί να μην είναι, όμως, οι Έλληνες υπερήφανοι για τα μοναδικά και αξιόπιστα πολιτιστικά τους επιτεύγματα, που τα δημιούργησαν και τα διατήρησαν με τόσους μόχθους και θυσίες; Οι ανατολίτες υπερηφανεύονταν για τον εκθαμβωτικό υλικό τους πλούτο, τα ανάκτορα και τα χαρέμια τους, τα πολυτελή ενδύματα και τα βαρύτιμα κοσμήματα και αρωματά τους. Γιατί, λοιπόν, οι Έλληνες να μην είναι υπερήφανοι για την αρετή τους, το ήθος τους, την σκέψη τους; Γιατί να μην υπερηφανεύονται για όλα αυτά τα υπέρτατα και αθάνατα πνευματικά τους δημιουργήματα, που προσέφεραν σε ολοκληρή την ανθρωπότητα;

Οι Έλληνες ήταν δικαιολογημένα υπερήφανοι για τον πολιτισμό τους, επειδή ήξεραν, ότι αυτός ήταν ανώτερος και σημαντικότερος από τους άλλους. Ίσως, μάλιστα, να προέβλεπαν, ότι μόνον ο δικός τους πολιτισμός θα παρέμενε ακμαίος και διαχρονικός, και δεν θα έβηνε άκληρος, όπως έπαθαν οι άλλοι πολιτισμοί της αρχαιότητας και όπως κινδυνεύουν να πάθουν οι σύγχρονοι υλιστικοί πολιτισμοί.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Η ελληνική γλώσσα διαθέτει πλούσια γραπτή παράδοση»

Μιλάει ο κ. **Γιώργος Παπαναστασίου**, ο οποίος είναι επίκουρος καθηγητής Ιστορικής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και διευθυντής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

«Το μεγάλο κύρος της ελληνικής στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι, κυρίως από την Αναγέννηση και μετά, επέδρασε στο λεξιλόγιο των σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, παρέχοντάς τους στοιχεία για να εκφράσουν έννοιες της επιστήμης, της τέχνης, της φιλοσοφίας, της θεολογίας και γενικά του πολιτισμού». Αυτά επισημαίνει σήμερα ανάμεσα σε άλλα ο κ. **Γιώργος Παπαναστασίου**, ο οποίος είναι επίκουρος καθηγητής Ιστορικής Γλωσσολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, όπου διδάσκει από το 2002, και διευθυντής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη) από το 1999.

Μπορείτε να κάνετε μια αναφορά στο Ινστιτούτο, με βάση τα ιστορικά του στοιχεία;

«Το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ιδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη) του Α.Π.Θ. είναι κοινωφελές ίδρυμα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που ιδρύθηκε το 1959 με τη διαθήκη του Μ. Τριανταφυλλίδη, ο οποίος κληροδότησε στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το σύνολο της περιουσίας του για τον σκοπό αυτό.

Τη βούληση του Μ. Τριανταφυλλίδη κλήθηκαν να υλοποιήσουν οι κορυφαίοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι Ν. Π. Ανδριώτης, Ι. Θ. Κακριδής, Στ. Καψωμένος, Εμμ. Κριαράς, Λ. Πολίτης, Α. Τσοπανάκης και Χ. Φραγκίστας, που βάσει της διαθήκης αποτέλεσαν το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο του Ιδρύματος.

Την πρώτη δεκαετία από την ίδρυση του Ινστιτούτου δημοσιεύτηκαν τα Άπαντα του Μ. Τριανταφυλλίδη. Στη συνέχεια το Ινστιτούτο ανέλαβε την έκδοση σημαντικών έργων για την ελληνική γλώσσα, όπως το Ετυμολογικό Λεξικό της κοινής νεοελληνικής του Ν. Π. Ανδριώτη, οι Ιστορίες της ελληνικής του Ν. Π. Ανδριώτη και του Στ. Καψωμένου και η Νέα ελληνική γλώσσα του Α. Μιράμπελ. Ξεκίνησαν οι μεταφράσεις γλωσσολογικών εγχειριδίων, όπως τα Στοιχεία γενικής γλωσσολογίας του Α. Martinet, ενώ εγκαινιάστηκε η σειρά για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας με Τα νέα ελληνικά για ξένους. Παράλληλα, στα πρώτα χρόνια της μεταπολίτευσης, το Ίδρυμα συνέβαλε στην καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας και στην υλοποίηση των αρχών της γλωσσολογικής μεταρρύθμισης του 1976 (προετοιμασία της πρώτης σχολικής γραμματικής της δημοτικής, μεταγλώττιση διοικητικών εγγράφων κτλ.). Ανέλαβε, επίσης, να συντάξει ένα λεξικό της νέας ελληνικής, το οποίο εκδόθηκε ύστερα από μια εικοσαετία. Η ολοκλήρωση και έκδοση του Λεξικού της Κοινής Νεοελληνικής το 1998 σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας εποχής,

καθώς, με απελευθερωμένες τις δυνάμεις του, το Ινστιτούτο ανέλαβε ένα πλούσιο ερευνητικό και εκδοτικό έργο, για το οποίο θα μιλήσουμε στη συνέχεια».

Μπορείτε να αναφερθείτε στις πιο σημαντικές εκδόσεις του;

«Το εκδοτικό έργο του Ινστιτούτου καλύπτει σχεδόν όλους τους τομείς της μελέτης της ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας, όπως είναι:

■ Η λεξικογραφία. Εδώ εντάσσεται το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής (2013), ένα χρηστικό ερμηνευτικό, ορθογραφικό, ετυμολογικό, φρασολογικό λεξικό, που φιλοδοξεί να παρουσιάσει τη σύγχρονη νεοελληνική γλώσσα.

■ Η περιγραφή της ελληνικής γλώσσας: Μ. Τριανταφυλλίδης, Νεοελληνική γραμματική της δημοτικής (2012), η πληρέστερη και εγκυρότερη γραμματική της δημοτικής, που αποτελεί σταθμό στη μελέτη της νεοελληνικής γλώσσας. Η συντομευμένη έκδοσή της (Μικρή νεοελληνική γραμματική) του Μ. Τριανταφυλλίδη κυκλοφορεί μεταφρασμένη σε 14 γλώσσες (αγγλική, αλβανική, βουλγαρική, γαλλική, γερμανική, γεωργιανή, ισπανική, ιταλική, ουκρανική, πολωνική, ρουμανική, ρωσική, σερβική, τουρκική). Αξιολογότητα είναι επίσης η Γραμματική της αρχαίας ελληνικής του Μ. Οικονόμου (2012).

■ Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Κορυφαίο έργο είναι η Ιστορία της ελληνικής γλώσσας: από τις αρχές έως την ύστερη αρχαιότητα (επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης), συνέντευξη με το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (β' έκδ. 2014). Κατατοπιστικότητα είναι το βιβλίο του R. S. P. Beekes, Εισαγωγή στη συγκριτική ινδοευρωπαϊκή γλωσσολογία (2004).

■ Η γενική και η εφαρμοσμένη γλωσσολογία. Το βιβλίο της Θ.-Σ. Παυλίδου, Επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης (2013) αποτελεί ένα χρησιμότερο βοήθημα για τη μελέτη των μονάδων και των επιπέδων της γλωσσικής ανάλυσης.

■ Η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας. Αντιπροσωπεύεται από πλήθος βιβλίων, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν τα: Φ. Βαλσαμάκη & Δ. Μανάβη, Ορίστε! Ελληνικά για αρχάριους (2014) Διδακτικό προσωπικό του Σχολείου Νέας Ελληνικής του Α.Π.Θ., Ορίστε! Βιβλίο δραστηριοτήτων (2014) Διδακτικό προσωπικό του Σχολείου Νέας Ελληνικής του Α.Π.Θ., Τα νέα ελληνικά για ξένους (2009) Διδακτικό προσωπικό του Σχολείου Νέας Ελληνικής του Α.Π.Θ., Τα νέα ελληνικά για ξένους: βιβλίο ασκήσεων (2009) Ε. Παναγοπούλου & Ά. Χατζηπαναγιωτίδη, Τα ελληνικά για προχωρημένους, Γ' κύκλος (2010).

■ Η αρχαία ελληνική γραμματική και η κλασική φιλολογία. Δεν μπορεί να μην αναφερθεί η μετόφραση της Οδύσσειας από τον Δ. Ν. Μαρω-

νίτη (2009), αλλά και η Εισαγωγή στην αρχαία ελληνική μετρική του Μ. L. West (2005).

■ Η νεοελληνική γραμματική. Αξιολογότερη είναι η δίτομη Πεζογραφική ανθολογία του Γ. Κεχαγιόγλου (2009), μια ευρεία επιλογή αφηγηματικών κειμένων που χρονολογούνται από τον 14ο αιώνα έως το 1830. Εδώ ανήκει επίσης η νέα σειρά «Παλιότερα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας», στην οποία, εκτός από το εισαγωγικό βιβλίο (Γ. Κεχαγιόγλου, Από τον ύστερο Μεσαίωνα ως τον 18ο αιώνα: εισαγωγή στα παλιότερα κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας, 2012) έχουν εκδοθεί επτά κείμενα.

■ Τέλος, η σειρά «Αρχαιογνωσία και αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση», με συντονιστή τον Δ. Ν. Μαρωνίτη, δίνει την ευκαιρία σε διδάσκοντες και διδασκόμενους να γνωρίσουν βασικές πτυχές του αρχαίου κόσμου και πολιτισμού: Α.-Φ. Χριστίδης, Ιστορία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας (2010)? Θ. Παπαγεωργίου, Η Ρώμη και ο κόσμος της (2010)? Φ. Κακριδής, Αρχαία ελληνική γραμματολογία (2011)? Β. Κάλφας & Γ. Ζωγραφίδης, Αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι (2014)? Δ. Ν. Μαρωνίτης & Λ. Πόλλας, Αρχαϊκή επική ποίηση (2007)? Δ. Κυρτάτας & Σ. Ράγκος, Η ελληνική αρχαιότητα: πόλεμος – πολιτική – πολιτισμός (2013)? Μ. Βουτυράς & Α. Γουλιάκη-Βουτυρά, Η αρχαία ελληνική τέχνη και η ακτινοβολία της (2011)».

Γιατί η ελληνική γλώσσα συγκαταλέγεται στις κορυφαίες γλώσσες του κόσμου; Τι έχει προσφέρει στην εξέλιξη του πολιτισμού;

«Η ελληνική γλώσσα διαθέτει πλούσια γραπτή παράδοση, η οποία ξεκινά από τον 15ο αιώνα π.Χ., με κείμενα της αρχαίας μυκηναϊκής διαλέκτου, και φτάνει μέχρι σήμερα, με ένα κενό στις γραπτές μαρτυρίες από τον 12ο ως τον 8ο αιώνα π.Χ. Δεν θα χαρακτήριζα την ίδια τη γλώσσα 'κορυφαία', καθώς στη γλωσσολογία δεν υπάρχουν σημαντικές και λιγότερο σημαντικές γλώσσες. Είναι όμως η γλώσσα μιας αξιολογότερης γραμματικής, τόσο της αρχαίας εποχής όσο και επόμενων περιόδων της ιστορίας, καθώς σε αυτήν είναι γραμμένα κείμενα όχι μόνο κορυφαίων εκφραστών του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, αλλά επίσης της χριστιανικής γραμματικής (Καινή Διαθήκη, Πατέρες της Εκκλησίας), της βυζαντινής και της νεότερης και σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας.

Το μεγάλο κύρος της ελληνικής στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι, κυρίως από την Αναγέννηση και μετά, επέδρασε στο λεξιλόγιο των σύγχρονων ευρωπαϊκών γλωσσών, παρέχοντάς τους στοιχεία για να εκφράσουν έννοιες της επιστήμης, της τέχνης, της φιλοσοφίας, της θεολογίας και γενικά του πολιτισμού. Μεγάλο τμήμα του δυτικού (και

ως έναν βαθμό παγκοσμιοποιημένου σήμερα) λεξιλογίου επιστημών όπως η ιατρική, η βιολογία, η φιλοσοφία, η φυσική, η γεωλογία, κτλ., σχηματίστηκε με αρχαία ελληνικά πρώτα και δεύτερα συνθετικά (π.χ. ηπατο, καρδιο-, φυσιο-, καινο- ή -πάθεια, -λογία, -θεραπεία, κτλ.) – χωρίς αυτό να σημαίνει, βέβαια, ότι στην αρχαία Ελλάδα υπήρχαν λέξεις όπως ηπατοπάθεια, καρδιολογία, φυσιοθεραπεία».

Εκτιμάτε ότι σήμερα εκείνο το στοιχείο που κυριαρχεί ως ένα βαθμό είναι η "λεξιπενία" στην ελληνική κοινωνία;

«Η λεξιπενία, κυρίως των νέων ανθρώπων, αποτελεί κοινό τόπο σε όλες σχεδόν τις συζητήσεις που αφορούν τη σύγχρονη ελληνική γλώσσα και τη διδασκαλία της. Για να απαντήσουμε στο ερώτημα πρέπει να λάβουμε υπόψη τα εξής: Οι απόψεις για λεξιπενία, ιδιαίτερα των νέων, εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην ελληνική κοινωνία μετά το 1976, όταν σωστά καθιερώθηκε η ζωντανή γλώσσα στην ελληνική εκπαίδευση (επίσης στη διοίκηση, σταδιακά στη νομοθεσία κτλ.). Όσοι υποστηρίζουν ότι σήμερα υπάρχει λεξιπενία βασίζονται στην παρατήρηση ότι αρκετοί δεν γνωρίζουν σήμερα λέξεις της καθαρεύουσας, ή γενικά της λόγιας γλώσσας, τις οποίες δεν τις διδάχθηκαν, επειδή ακριβώς έπαψαν να διδάσκονται την καθαρεύουσα. Ας πούμε ότι δεν γνωρίζουν τη λέξη γεωμνήλο, την οποία η καθαρεύουσα σχημάτισε (με βάση τα γαλλικά, όπου η λέξη είναι romme de terre, δηλ. 'μήλο της γης'), για να τη χρησιμοποιεί αντί της δημώδους λέξης πατάτα. Η άγνοια αυτή δεν συνιστά 'πενία', δηλαδή φτώχεια του λεξιλογίου, και πολύ περισσότερο δεν καθιστά 'γλωσσικά ανάπηρο' το άτομο που δεν τη γνωρίζει. Εντελώς διαφορετικό ζήτημα – που δυστυχώς δεν μας απασχολεί όσο θα έπρεπε – είναι η ανάγκη βελτίωσης της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, όπως βέβαια και όλων των άλλων μαθημάτων, δηλαδή, για να μιλήσουμε με πραγματικούς και ξεκάθαρους όρους, η ποιότητα του εκπαιδευτικού μας συστήματος. Τι διδάσκουμε, γιατί το διδάσκουμε, πότε το διδάσκουμε, πώς το διδάσκουμε, ποιοι το διδάσκουμε. Μακάρι η κοινωνία μας να δώσει τις σωστές απαντήσεις σε αυτά τα ουσιαστικά ερωτήματα».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Ο πολίτης ποτέ δεν πίστεψε ότι υπάρχει κράτος»

Μιλάει ο πιο πολυμεταφρασμένος Έλληνας συγγραφέας **Βασίλης Βασιλικός**

Ο **Βασίλης Βασιλικός** γεννήθηκε στην Καβάλα. Βοηθός σκηνοθέτης σε ξένες παραγωγές, σκηνοθέτης ντοκιμαντέρ, σεναριογράφος, επιμελητής σεναρίων, εισηγητής σεναρίων στην Arte (1990-1993), ερασιτέχνης ηθοποιός, δημοσιογράφος, συγγραφέας, Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής στην ΕΡΤ-1 (1981-1984), Δημοτικός Σύμβουλος Δήμου Αθηναίων (1994-1996), Πρέσβης εκ προσωπικοτήτων της Ελλάδας στην Ουνέσκο (1996-2004), Πρόεδρος της Εταιρίας Συγγραφέων (2001-2005). Τιμητικές διακρίσεις: Βραβείο των "12" (1961, για την τριλογία "Το φύλλο. Το πηγάδι. Τ' αγγέλιασμα"), Κρατικό Βραβείο Διηγήματος (1980, για το "Τελευταίο Αντίο") το οποίο δεν αποδέχθηκε, Διεθνές βραβείο Mediterraneo (1970). Επίτιμος Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Πατρών στην έδρα της Φιλολογίας, Ταξίαρχης Γραμμάτων και Τεχνών της Γαλλικής Δημοκρατίας (1984), Μέλος του Διεθνούς Κοινοβουλίου των Συγγραφέων με έδρα το Στρασβούργο, Μέλος του Δ.Σ. των Γάλλων συγγραφέων (Maison des Écrivains. Γαλλία, 1990-1993). Είναι ο πιο πολυμεταφρασμένος Έλληνας συγγραφέας μετά τους Καζαντζάκη, Ρίτσο, Καβάφη. Βιβλία του έχουν εκδοθεί και στη γραφή Μπράιγ. Είναι έγγαμος με την υψίφωνο Βάσω Παπαντωνίου και έχουν μία κόρη την Ευρυδίκη. Σπούδασε στη Νομική Σχολή ΑΠΘ, τηλεόραση στο Yale και στο School of Radio and Television Νέας Υόρκης. 1981-84 Αναπλ. Γενικός διευθυντής της ΕΡΤ, 1994-1996 & 2014-2015 δημοτικός σύμβουλος Δήμου Αθηναίων. Πρέσβης επί προσωπικοτήτων της χώρας μας στην UNESCO (1996-2004), μέλος του Δ.Σ. του Μορφωτικού Ιδρύματος της ΕΣΗΕΑ, της Εταιρείας Συγγραφέων (Πρόεδρος της 2001-2005), της Societe des Auteurs et Compositeurs Dramatiques. Βραβείο των «12-έπαθλο Κώστα Ουράνη» το 1962 για την τριλογία του «Το φύλλο-Το πηγάδι-Τ' αγγέλιασμα» και με το διεθνές βραβείο Mediterraneo, το 1971. Commandeur des Arts et des Lettres της Γαλλικής Δημοκρατίας, επίτιμος διδάκτωρ των Πανεπιστημίων Πατρών, Θεσσαλίας και Καποδιστριακού Αθηνών στις έδρες της Φιλολογίας. Έχει εκδώσει συνολικά 120 βιβλία και είναι ο πιο πολυμεταφρασμένος Έλληνας πεζογράφος μετά τον Νίκο Καζαντζάκη. Ανάμεσα στα χίλια βιβλία που πρότεινε πρόσφατα στους αναγνώστες της η αγγλική εφημερίδα The Guardian ("1000 novels everyone must read", 21/1/2009) περιλαμβάνονται δύο μόνο ελληνικά: ο Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά του Νίκου Καζαντζάκη και το Ζ του Βασίλη Βασιλικού.

Εκτιμάτε ότι η κρίση που μαστίζει τους Έλληνες είναι μόνο οικονομική ή και ηθική; Με άλλα λόγια έχει να κάνει και με τον τρόπο ζωής που υιοθέτησε τις τελευταίες δεκαετίες ο πολίτης αυτής της χώρας;

«Είναι οικονομική αλλά κυρίως, όπως λέτε, και ηθική. Στη χώρα μας δεν φτούρησε το αξίωμα του Ούλφ Πάλλμε: «Η πολιτική είναι θέμα αρχών». Και φυσικά ο Πάλλμε δεν το εφεύρε το αξίωμα αυτό. Το κληρονόμησε από τον προκάτοχό του, πρωθυπουργό της Σουηδίας Ερλάντερ. Και ο Ερλάντερ από τους προκατόχους του κτλ. Ωστόσο ο Έλληνας πολίτης δεν υιοθέτησε τρόπους ζωής από μόνος του τις τελευταίες δεκαετίες. Του τις υπέδειξαν οι "από πάνω" σκορπίζοντας αφειδίως τείδε κακείσε δανεικά χρήματα των οποίων δεν ήλθεχαν την αξιοποίησή τους. Το "Τσοβόλα δώστα όλα" στάθηκε το μοιραίο σύνθημα. Από την άλλη όμως μεριά ο πολίτης ποτέ δεν πίστεψε ότι υπάρχει κράτος όπως και το κράτος ποτέ δεν πίστεψε ότι υπάρχουν πολίτες άξιοι να γαλουχηθούν στα νόματα της ηθικής και πίστευε μόνο στους πελάτες. Η διαφορά όπως βλέπετε είναι ένα γράμμα του αλφαβήτου.. «ε» αντί για «ο» Λάθος είναι δύο: «α» αντί για «ι». Διαφορετικά κινδυνεύουμε να γίνουμε «πιλάτες».

Σύμφωνα με μελέτες ο Έλληνας διαβάζει κάθε χρόνο όλο και λιγότερο. Τι φταίει; Μήπως οι πολλοί τίτλοι βιβλίων κάθε χρόνο ή κάτι άλλο;

«Ο Έλληνας διαβάζει μόνο όταν είναι στριμωγμένος (Κατοχή, Χούντα και τώρα με την κρίση) αλλά η ανάγνωση και η γραφή διδάσκεται από το σχολείο. Είναι πρωταρχικά θέμα Παιδείας. Μέχρι πρόσφατα στο τέλος της σχολικής χρονιάς οι μαθητές ρίχναν στην πυρά τα σχολικά βιβλία. Σήμερα με το διαδίκτυο προτιμούν την πληροφόρηση από την γνώση. Και η ηλεκτρονική γραφή βέβαια αυξήθηκε οριζοντίως αλλά χωρίς καθετοποίηση (για να θυμηθούμε τον αείμνηστο Ανδρέα Παπανδρέου), δηλ. εις βάθος».

Ποιοι εκδοτικοί οίκοι, πιστεύετε θα μείνουν στο «παιχνίδι» των πωλήσεων και έτσι της επιβίωσης;

«Οι εκδοτικοί οίκοι που άνθισαν την τελευταία τριακονταετία στον τόπο μας λησμόνησαν ότι η αναγνωστική πίτα είναι η ίδια πάντα. Δεν αυξάνεται ούτε μειώνεται αφού δεν υπάρχει η κατάλληλη προθέρμανση απ' το σχολείο. Αντίθετα η "λογοτεχνία του παρά", δηλ. η παραλογοτεχνία ανθεί όπως τα κουνούπια του βάλτου. Μόνο που κι αυτή, όπως και οι κύνες, είναι "ανωφελής". Το πρόβλημα δεν είναι ποιοί θα επιβιώσουν και ποιοί θα πάψουν να υπάρχουν. Το πρόβλημα είναι ότι το έντυπο γενικά βρίσκεται σε πιο βαθιά κρίση απ' αυτήν που υπάρχει σήμερα στις χώρες του Νότου της Ευρώπης. Γιατί ο Γουτεμβέργιος έφαγε τα ψωμιά του κι ο Νυρεμβέργιος (e-book, το ηλεκτρονικό βιβλίο δηλαδή) ακόμα δεν έπεισε ότι μπορεί να μακροημερεύσει. Ακόμα και ν' αγαπηθεί. Προς το παρόν όσοι κολλακέονται να λένε ότι έχουν 1.000 βιβλία αποθηκευμένα στο κινητό τους, κάνουν τη μόστρα τους όπως παλιά αγόραζαν ένα αμάξι 2.800 κυβικών».

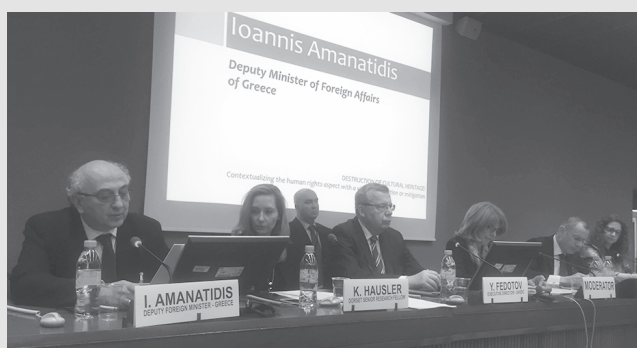
Ποιες συμβουλές θα δίνετε στους νέους αυτής της χώρας. Να μείνουν στη χώρα τους και να αγωνιστούν για μια καλύτερη και δίκαιη κοινωνία ή να φύγουν στο εξωτερικό;

«Οι Έλληνες πρόκοβαν πάντα στη διασπορά. Εντός των τειχών δεν μπορούσαν ν' αξιοποιήσουν τις όποιες ικανότητές τους και ήταν πολλές. Έτσι στο θέμα αυτό δεν πιάνουν οι συμβουλές. Γιατί είναι μάταιες. Συμβουλεύεις κάποιον πώς να καλύτερεύει τη ζωή του. Δεν μπορείς να τον συμβουλεύεις πώς να επιβιώσει. Γιατί για σκέτη επιβίωση πρόκειται τώρα».

«Η Καταστροφή της Πολιτισμικής Κληρονομιάς»

Στην ανάγκη προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς αναφέρθηκε ο Υφυπουργός Εξωτερικών, **Γιάννης Αμανατίδης**, κατά την τοποθέτησή του στην εκδήλωση με θέμα: «**Η Καταστροφή της Πολιτισμικής Κληρονομιάς**», η οποία πραγματοποιήθηκε από την Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Κύπρου σε συνεργασία με τις Μόνιμες Αντιπροσωπείες της Ελλάδας, της Βραζιλίας, της Αιθιοπίας, του Ιράκ, της Ιρλανδίας, της Πολωνίας της Σερβίας, της Ελβετίας στον ΟΗΕ, καθώς και με την Ακαδημία Γενεύς.

Στην τοποθέτησή του, μεταξύ άλλων ο κ. Αμανατίδης ανέφερε ότι: «Η αρχή της ελεύθερης πρόσβασης και απόλαυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ουσιώδη πτυχή του δικαιώματος αυτού και, ως τέτοια, έχει στερεή βάση στο διεθνές δίκαιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνδέεται στενά με την πολιτιστική ταυτότητα των ατόμων και των κοινοτήτων, αλλά και με την απόλαυση και άσκηση σειράς άλλων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της έκφρασης, η θρησκευτική ελευθερία και το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Έτσι, η καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να οδηγήσει μόνο σε σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή Οικο-

νομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων έχει διακαίως τονίσει ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται και να προστατεύουν την πολιτιστική κληρονομιά σε όλες τις μορφές της, σε περιόδους πολέμου και ειρήνης και κατά τη διάρκεια φυσικών καταστροφών».

Επιπλέον, ο Υφυπουργός Εξωτερικών σημείωσε πως «είναι ιδιαίτερα σημαντικό να κατανοήσουμε ότι έχουμε όλοι μας κοινή ευθύνη να προστατεύσουμε την πολιτιστική κληρονομιά σε περιόδους ειρήνης και πολέμου. Ενώ η ανθρωπίνη ζωή είναι πιο σημαντική από αντικείμενα, είναι, ωστόσο, σημαντικό

να υπάρχουν κανόνες για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, καθώς αποτελούν τη συλλογική μνήμη της ανθρωπότητας. Είναι αυτονόητο ότι, η διατήρησή της είναι απαραίτητη για την ανοικοδόμηση καθημαγμένων κοινοτήτων, την αποκατάσταση της ταυτότητάς τους, και τη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και το μέλλον τους. Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων δύναται να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην υπεράσπιση του σεβασμού των πολιτιστικών δικαιωμάτων, ως αναπόσπαστο μέρος των άσκων προσπαθειών του για την προστασία και προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους, σύμφωνα με τις ιδρυτικές του αρχές».

Στην εκδήλωση συμμετείχαν, ως ομιλητές, διακεκριμένες προσωπικότητες του πολιτικού και ακαδημαϊκού χώρου, καθώς επίσης και εκπρόσωποι διεθνών οργανισμών. Ανάμεσά τους οι **Αλέξανδρος Ζήνων**, Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών της Κύπρου, **Yury Fedotov**, Εκτελεστικός Διευθυντής του UNODC (Γραφείο του ΟΗΕ για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα), **Karima Bennouna**, Ειδική Απεσταλμένη του ΟΗΕ για τα Πολιτιστικά Δικαιώματα, καθώς και η **Kristin Hausler**, υψηλόβαθμη ερευνήτρια για θέματα Διεθνούς Δημοσίου Δικαίου του Ινστιτούτου Dorset.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Επενδύστε σε αξίες και αρχές...»

Τι προτρέπει προς τους νέους ο ομότιμος καθηγητής της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κ. **Βασίλης Αναγνωστόπουλος** - Ο ίδιος δηλώνει πως θα πρέπει να προσέχουν στις κομματικές παγίδες

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα το έχουμε εμείς οι μεγάλοι, η πολιτεία, η εκκλησία, η εκπαίδευση. Να θυμηθούμε το λόγο της Γαλάτειας Καζαντζάκη για τους νέους: "Εικόνα σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω". Πώς δηλαδή να κρίνω τη συμπεριφορά των νέων, αν δεν λάβω υπόψη μου τις αιτιώδεις συνθήκες που την εκτρέφουν;». Αυτά επισημαίνει σήμερα ο ομότιμος καθηγητής της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας κ. **Βασίλης Αναγνωστόπουλος** παραχωρώντας συνέντευξη. Ο κ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος γεννήθηκε στον Άγιο Γεώργιο Δομοκού και σπούδασε με υποτροφία Κλησική Φιλολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και συμπλήρωσε τις σπουδές του στη Γερμανία. Υπηρέτησε ως φιλόλογος στη δημόσια και ιδιωτική εκπαίδευση. Καθηγητής της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, δίδαξε από το 1989 έως το 2008, οπότε και βγήκε στη σύνταξη. Έχει κατευθύνει τη δράση του σε εκπαιδευτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά ζητήματα. Ασχολείται με την κριτική του βιβλίου, ιδιαίτερα με την έρευνα και τη μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας, καθώς και με τη λαϊκή παράδοση, τον λαϊκό πολιτισμό και γλώσσα.

Εκτιμάτε πως η Ελληνική κοινωνία σήμερα ιδιαίτερα στους τομείς του πολιτισμού, της

παιδείας αλλά κυρίως της πολιτικής διέρχεται βαθιά κρίση; Ποια η δική σας άποψη; Υπάρχει φως στον ορίζοντα για κάτι καλύτερο;

«Το πρόβλημα της κρίσης γενικά είναι, μπορούμε να πούμε, διαχρονικό, που σημαίνει τη μετάβαση από μια κατάσταση - συνήθως παραδοσιακών αρχών και αξιών - σε μια άλλη διαφορετική. Έτσι η κρίση μπορεί να έχει καλά και κακά αποτελέσματα. Δεν θα συμφωνούσα ότι ο πολιτισμός διέρχεται κρίση, αν εννοούμε με τον όρο αυτό τις πολυποίκιλες εκδηλώσεις καλλιτεχνικές, πνευματικές κ.ά. Αντίθετα στο χώρο της παιδείας και της πολιτικής φαίνεται ότι δημιουργούνται ρήγματα και χάσματα που προσοινίζονται κάτι διαφορετικό. Να ευχηθούμε όμως να 'ναι καλά και σωστά προσανατολισμένο για την ελληνική κοινωνία».

Πιστεύετε πως το μεγαλύτερο πρόβλημα το έχει η νέα γενιά; Πώς κρίνετε τη σημερινή συμπεριφορά και πρακτική των νέων σε βασικούς τομείς της καθημερινότητας; Φταίει οι ίδιοι ή κάποιοι άλλοι; Ποια είναι η δική σας γνώμη;

«Το μεγαλύτερο πρόβλημα το έχουμε εμείς οι μεγάλοι, η πολιτεία, η εκκλησία, η εκπαίδευση. Να θυμηθούμε το λόγο της Γαλάτειας Καζαντζάκη για τους νέους: "Εικόνα σου είμαι κοινωνία και σου μοιάζω". Πώς δηλαδή να κρίνω τη συμπεριφορά των νέων, αν δεν λάβω υπόψη μου τις αιτιώδεις συνθήκες που

την εκτρέφουν; Πώς να λιθοβολήσω τους νέους, όταν απλά αντιγράφουν τη δική μου ηθική; Πώς να κατηγορήσω τους νέους για έλλειψη οράματος, αφού η κοινωνία μας είναι βουτηγμένη στην απληστία του κέρδους και την περιφρόνηση των αξιών;».

Τι πρέπει να γίνει ώστε να ελπίζουμε για κάτι καλύτερο στο άμεσο μέλλον; Ως ποιο βαθμό οι πολιτικοί έχουν βλάψει βασικές πτυχές οργάνωσης και λειτουργίας της Ελληνικής κοινωνίας εδώ και αρκετές δεκαετίες;

«Η πραγμάτωση της ελπίδας για το καλύτερο προϋποθέτει ριζικές αλλαγές και πόνο πολύ. Χρειάζεται σύνεση και συναίνεση για τα μείζονα πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα (εδώ εννοούνται και τα εκπαιδευτικά). Απαιτείται ψυχραιμία και ειλικρινές ενδιαφέρον για την πάσχουσα γύρω πραγματικότητα. Δεν ωφελεί να κατακεραυνώσω μόνο την πολιτική ως πηγή των κακών, όπως δεν ωφελεί ένας γενικευμένος μυκτηρισμός. Το καλό ξεκινάει από μέσα μας, καλλιέργειται βιωματικά και προβάλλει ως ασπίδα μπρος στη ληϊλαπα του κακού. Και, τέλος, αυτή η ασπίδα είναι η σωστή εκπαίδευση και παιδεία. Αυτή είναι και η ιστορία μας».

Ποιες συμβουλές θα δίνετε σήμερα τους νέους όσον αφορά τη σχέση που πρέπει να

έχουν με την πολιτική; Πώς μπορούν να αξιοποιήσουν τη νιότη τους;

«Οι νέοι έχουν και μάτια και αυτιά. Βλέπουν και ακούν ό, τι συμβαίνει γύρω τους. Σ' αυτό το γίγνεσθαι συμμετέχουν. Πρέπει να συμμετέχουν. Εκεί που πρέπει να προσέχουν είναι οι κομματικές παγίδες. Να αρνούνται να γίνονται υποχείρια εξαρτήματα του τυφλού κομματισμού. Θα τους έλεγα, λοιπόν: Φυλάξτε την πολύτιμη νιότη σας, μην την καταναλώνετε στην απαιτητή καθημερινότητα. Αξιοποιήστε την μέσα από την εκπαίδευση, τις σπουδές, τα βιβλία. Αναζητήστε τη γνώση και την αλήθεια μέσα από τη γνώση. Επενδύστε σε αξίες και αρχές και οραματισθείτε ένα καλύτερο μέλλον. Χρέος σας να μας πείσετε για τα όνειρά σας. Έτσι δεν θα αναγκαστείτε αύριο να επαναλάβετε τα λόγια του ποιητή Βάρναλη:

**Αχ πού 'σαι νιότη
που 'λεγες πως
θα γινόμουν άλλος**

Οι δρόμοι του μέλλοντος σας ανήκουν. Εσείς θα τους περπατήσετε».

Παρουσιάστηκε το έργο της Δεκαπενταετίας της Αγιορειτικής Εστίας

Παρουσιάστηκε τον περασμένο Ιανουάριο, στο Δημοτικό Συμβούλιο του Δήμου Θεσσαλονίκης, το έργο της δεκαπενταετίας της Αγιορειτικής Εστίας. Κατά τη διάρκεια της παρουσίασης μίλησαν ο Δήμαρχος Θεσσαλονίκης και Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου της Αγιορειτικής Εστίας κ. **Γιάννης Μπουτάρης**, ο οποίος αναφέρθηκε στο σημαντικό έργο της Αγιορειτικής Εστίας τονίζοντας το γεγονός ότι είναι ο μοναδικός πολιτιστικός φορέας στη Θεσσαλονίκη και στην υπόλοιπη Ελλάδα, που ενώνει τη Θεσσαλονίκη με το Άγιον Όρος συνεχίζοντας μία παράδοση που κρατάει αιώνες, γεγονός που καθιστά την Θεσσαλονίκη ως μία προνομioύχο πόλη σε ολόκληρο τον κόσμο. Εξέφρασε επίσης τις θερμές ευχαριστίες του προς τον κ. **Δημήτριο Σαλπιστή** για την συμβολή του στην ίδρυση και στο πλούσιο έργο της δεκαπενταετίας της Αγιορειτικής Εστίας, εις αναγνώριση της οποίας το Διοικητικό Συμβούλιο του απένευσε τον τίτλο του επίτιμου Διευθυντή. Ακολούθως ο Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου και Αντιπρόεδρος του Δ.Σ κ. **Παναγιώτης Αβραμόπουλος**, λαμβάνοντας τον λόγο αναφέρθηκε με λεπτομέρειες στο εντυπωσιακό έργο του φορέα δηλώνοντας ότι το έργο αυτό πρέπει να τύχει υποστήριξης απ' όλους τους κατοίκους της πόλης μας.

Ο νέος Διευθυντής της Αγιορειτικής Εστίας κ. **Αναστάσιος Ντούρος** παρουσίασε το έργο της δεκαπενταετίας, χωρίζοντας το σε επιμέρους ενότητες κάνοντας ειδική μνεία σε κάποιες από τις πιο εντυπωσιακές δράσεις του φορέα.

Ο **Γέρων Συμεών Διονυσιάτης**, μέλος του Δ.Σ και εκπρόσωπος της Ιεράς Κοινότητας του Αγίου Όρους, ανέγνωσε τον χαιρετισμό της Ιεράς Κοινότητας, στον οποίο μεταξύ των άλλων αναφέρονται και τα εξής: «Η καθ' ημάς Ιερά Κοινότης Αγίου

Όρους Άθω συνοδοιπορούσα εξ αρχής και υποστηρίζουσα τους στόχους και σκοπούς της Αγιορειτικής Εστίας εκφράζει την ευαρέσκεια αυτής και αισθάνεται ικανοποιημένη διά την επιτέλεση σημαντικωτάτου αλλά και ογκώδους έργου προς ανάδειξη της ιστορίας και των πνευματικών θησαυρών του Ιερού ημών Τόπου, εις όλους τους τομείς, εντός μικρού χρονικού διαστήματος. Δια μίαν εισέτι φοράν καταθέτει τας ειλικρινείς ευχαριστίας αυτής και συγχαίρει τα μέλη και τους συνεργάτες της Αγιορειτικής Εστίας δια την προσωπικήν μέριμναν την οποίαν επέδειξαν και τον πολύτιμον χρόνον τον οποίον αφιέρωσαν όλα αυτά τα έτη, την υπευθυνότητα, τον σεβασμό και την αγάπη με την οποίαν έφερον εις πέρας το ανατεθέν εις αυτούς έργον».

Αμέσως μετά παρουσιάστηκε το ειδικό βίντεο με τις δράσεις της δεκαπενταετίας, το οποίο μοιράστηκε μαζί με τον επετειακό τόμο σε όλα τα μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου.

Στη συνέχεια, το λόγο έλαβε ο Επίτιμος Διευθυντής κ. **Δημήτριος Σαλπιστής**, ο οποίος έκανε μία σύντομη αναφορά στην πορεία του φορέα όλα αυτά τα χρόνια, τα οποία χαρακτήρισε άκρως δημιουργικά, επικεντρώνοντας την ομιλία του στην τεράστια που έχει για τον Δήμο Θεσσαλονίκης η ίδρυση και η παρουσία της Αγιορειτικής Εστίας, καθώς αξιοποιείται με τον καλύτερο τρόπο στην Ελλάδα και το εξωτερικό, η προνομιακή σχέση της Θεσσαλονίκης, ιστορική πολιτιστική και πνευματική, με την Μοναστική Πολιτεία, το λαμπρό και ζωντανό αυτό μνημείο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Κλείνοντας εξέφρασε τη βεβαιότητα του ότι το έργο αυτό θα συνεχιστεί με την ίδια λαμπρότητα.

Τέλος ο κ. **Στέφανος Γωγάκος**, μέλος του Δ.Σ αναφέρθηκε και αυτός από την μεριά του στο πολύτιμο έργο της Αγιορειτικής Εστίας.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Κάθε ελληνική λέξη είναι φορέας πολιτισμικών μηνυμάτων χιλιάδων ετών»

Μιλάει στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΜΗ ο κ. **Βασίλειος Σαμπατακάκης** διευθυντής κλασικών και ρομανικών γλωσσών στο Κέντρο Γλωσσών και Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Lund στη Σουηδία

Το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Λουντ υπάγεται στο **Κέντρο Γλωσσών και Λογοτεχνίας και ιδρύθηκε το 1955**. Πρώτος διδάσκων ήταν ο Αντώνης Μυστακίδης. Τα μαθήματα που διδάσκονται είναι η νέα ελληνική γλώσσα, η νεοελληνική λογοτεχνία, η ιστορία της Ελλάδας, η ιστορία της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. Οι προπτυχιακές σπουδές για την απόκτηση Β.Α. διαρκούν τρία χρόνια. Οι φοιτητές έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν μεταπτυχιακές σπουδές επιπέδου Μ.Α. και Ph.D. Στο πλαίσιο του προγράμματος Erasmus γίνονται ανταλλαγές φοιτητών και διδασκόντων με τα Πανεπιστήμια Αθηνών, Θεσσαλονίκης, Ιωαννίνων και Κρήτης. Επίσης, από το 2003 μέχρι το 2010, το πρόγραμμα Linnaeus-Palme έδινε τη δυνατότητα σε δύο δευτεροετείς φοιτητές του Τμήματος Νέων Ελληνικών του Πανεπιστημίου του Αμμάν (Ιορδανία) να παρακολουθήσουν για ένα εξάμηνο μαθήματα νέας ελληνικής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο της Λουντ. Σε συνεργασία με τα άλλα σκανδιναβικά Νεοελληνικά Τμήματα και υπό την αιγίδα της Σκανδιναβικής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών εκδίδεται το ετήσιο περιοδικό *Scandinavian Journal of Modern Greek Studies*. Στο Τμήμα διδάσκουν σήμερα ο Δρ. **Βασίλης Σαμπατακάκης**, η Δρ. **Μαριάννα Σμαργαδή** και η αποσπασμένη φιλόλογος κ. **Αργυρώ Μαρκάκη**.

■ Η συνέντευξη

Μπορείτε να αναφερθείτε στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Λουντ; Προγράμματα και μαθήματα;

«Το Πανεπιστήμιο της Lund ιδρύθηκε το 1666 και σήμερα αριθμεί περίπου 50.000 φοιτητές. Το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Lund ιδρύθηκε το 1955 ως ανεξάρτητο τμήμα με στόχο τη διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας. Από το 1990 άλλαξε η δομή του τμήματος και σήμερα διδάσκουν πλέον περισσότεροι καθηγητές σε πολλαπλά προγράμματα σπουδών. Το τμήμα προσφέρει πρόγραμμα προπτυχιακών σπουδών για την απόκτηση Bachelor και μεταπτυχιακά για την απόκτηση Master και Ph.D.

Οι φοιτητές που επιλέγουν αποκλειστικά τις νεοελληνικές σπουδές αποβλέπουν στην απόκτηση πτυχίου νεοελληνικών σπουδών ή πτυχίου ευρωπαϊκών σπουδών με ειδικότητα την Ελλάδα με εξειδίκευση στην ελληνική γλώσσα και πολιτισμό. Πολλοί όμως φοιτητές των ανθρωπιστικών σπουδών φοι-

τούν στο τμήμα μας για να συμπληρώσουν τα μαθήματα του πτυχίου τους. Από το φθινοπωρινό εξάμηνο του 2006 όλα τα Τμήματα του Πανεπιστημίου Lund, και στην προκειμένη περίπτωση το Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών, έχουν εναρμονιστεί με τη διαδικασία και το σύστημα σπουδών της Μπολόνια».

Υπάρχει ενδιαφέρον από φοιτητές;

«Το ενδιαφέρον για τις νεοελληνικές σπουδές που υπάρχει για το τμήμα μας είναι μεγάλο και αμείωτο. Έχουμε περίπου εκατό Σουηδούς φοιτητές και φοιτήτριες σε όλα τα επίπεδα, και στα μαθήματα κάμπους στο πανεπιστήμιο αλλά και στα εξ αποστάσεως με τη βοήθεια του διαδικτύου, τα οποία πιστεύω αποτελούν και το μέλλον για πολλά πανεπιστημιακά τμήματα στον κόσμο. Οι ηλεκτρονικές εκπαιδευτικές εφαρμογές που συνεχώς εξελίσσονται, και είναι στην υπηρεσία των πανεπιστημίων σήμερα για τα μαθήματα εξ αποστάσεως δημιουργούν νέες προϋποθέσεις για τη διδασκαλία, ακόμη και μαθημάτων που στο παρελθόν θεωρούσαμε αδύνατο να διδαχτούν διαδικτυακά.

Έχουμε συνεργασία στα πλαίσια του προγράμματος Εράσμους για ανταλλαγή φοιτητών και καθηγητών με ελληνικά και άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Για παράδειγμα σας αναφέρω ότι ο καθηγητής γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Χριστόφορος Χαραλαμπίδης έχει δώσει πολλές διαλέξεις στο Πανεπιστήμιο Lund αλλά και έχει συνεισφέρει σε ερευνητικό επίπεδο στις δραστηριότητές μας. Το τρέχον εξάμηνο, δύο Ελληνίδες φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Αθηνών σπουδάζουν στο τμήμα μας.

Διοργανώνουμε τακτικά εκδηλώσεις εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου, προσκαλώντας φορείς της ελληνικής πολιτείας και πολιτισμού καθώς επίσης και λογοτέχνες ή ποιητές, οι οποίοι παρουσιάζουν το έργο τους. Οι φοιτητές μας συμμετέχουν στις εκδηλώσεις, διαλέξεις, εκθέσεις και σεμινάρια που διοργανώνει το τμήμα μας, γεγονός με ιδιαίτερη σημασία σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη χρονική στιγμή, καθώς τα τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών ανά τον κόσμο αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα και πολλά κλείνουν».

Σε συνεργασία με τα άλλα σκανδιναβικά Νεοελληνικά Τμήματα και υπό την αιγίδα της Σκανδιναβικής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών εκδίδεται το ετήσιο περιοδικό *Scandinavian Journal of Modern Greek Studies*. Μπορείτε να αναφερθείτε σε αυτή την εκδοτική προσπάθεια;

«Το 2002 ξεκινήσαμε την έκδοση ενός ετήσιου επιστημονικού περιοδικού υπό τον τίτλο *Scandinavian Journal of Modern Greek Studies* σε συνεργασία με τα υπόλοιπα επτά τμήματα νεοελληνικών σπουδών που υπήρχαν στις τέσσερις χώρες του Βορρά δηλ. Σουηδία, Δανία, Νορβηγία και Φινλανδία. Σήμερα δυστυχώς υπάρχει μόνον το τμήμα του Πανεπιστημίου της Λουντ. Τα άλλα έκλεισαν σταδιακά για διάφορους λόγους, κυρίως όταν συνταξιοδοτήθηκαν οι καθηγητές των τμημάτων και δεν προκηρύχθηκαν εκ νέου οι θέσεις τους. Από το 2015 εκδίδουμε το περιοδικό με τον τίτλο *Scandinavian Journal of Byzantine and Modern Greek Studies*. Τα περισσότερα άρθρα είναι βυζαντινής κατεύθυνσης γι αυτό και οι περισσότεροι αξιολογητές των άρθρων είναι βυζαντινολόγοι».

Εκτιμάτε, ότι η επίσημη Πολιτεία θα πρέπει να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα γενικά στα Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών εκτός Ελλάδος;

«Διδάσκοντας επί 28 χρόνια σε ένα μεγάλο και οικονομικά ισχυρό πανεπιστήμιο, με παράδοση στη διδασκαλία πολλών γλωσσών, και ευρισκόμενος σε συνεχή επαφή με παρόμοια τμήματα σε άλλα πανεπιστήμια της Ευρώπης, μπορώ να πω ότι η επίσημη ελληνική πολιτεία ήταν πάντα δίπλα στα τμήματα νεοελληνικών σπουδών και μάλιστα σε βαθμό που δεν είναι συγκρίσιμος με άλλα κράτη. Με επιχορηγήσεις, αποσπάσεις εκπαιδευτικών, χρηματοδότηση συνεδρίων, αποστολές βιβλίων, υποτροφίες σε φοιτητές κλπ. Τώρα φυσικά έχουν γίνει πολύ μεγάλες περικοπές και πιστεύω ότι η βοήθεια στο μέλλον πρέπει να

είναι προϊόν στρατηγικής πολιτικής, όπου η ελληνική πολιτεία θα συνεργάζεται με τις οργανώσεις που έχουν εμπειρία στη διδασκαλία της γλώσσας μας ανά τον κόσμο, όπως για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών. Η Εταιρεία αυτή απαρτίζεται από τις εθνικές εταιρείες που έχουν ιδρύσει οι νεοελληνιστές ανά την Ευρώπη, και επί σειρά ετών διοργανώνει διεθνή συνέδρια και συνδράμει τα τμήματα νεοελληνικών σπουδών στην Ευρώπη. Η βοήθεια από την ελληνική πολιτεία, ακόμη και σε καταστάσεις μεγάλης οικονομικής κρίσης όπως σήμερα, σε Τμήματα που βρίσκονται σε στρατηγικής σημασίας περιοχές, είναι καθοριστική. Ένα τέτοιο τμήμα ήταν το νεοελληνικό τμήμα του πανεπιστημίου του Αμμάν στην Ιορδανία, με τον υπεύθυνο του οποίου κ. Βασίλη Οικονομίδη είχαμε άριστη και πολυετή συνεργασία. Το τμήμα αυτό δυστυχώς έκλεισε».

Πόσο σημαντικό είναι το έργο τους σε μια εποχή αρκετά δύσκολη για τον ελληνισμό;

«Όταν καταλάβουμε τι σημασία έχει η εκμάθηση και διάδοση της νέας ελληνικής γλώσσας από πανεπιστημιακούς φορείς τότε έχουμε να κερδίσουμε πολλά. Η διδασκαλία μιας γλώσσας δεν είναι κάτι μεμονωμένο αλλά συμβαδίζει με την ιστορία και τον πολιτισμό ενός λαού. Δεν διδάσκουμε τους φοιτητές μας μία ξερή γραμματική και συντακτικό αλλά προσπαθούμε μέσω της ελληνικής γλώσσας να τους κάνουμε να αγαπήσουν τα ελληνικά γράμματα, τον ελληνικό πολιτισμό διαχρονικά, την Ελλάδα. Να καταλάβουν ότι η κάθε λέξη είναι φορέας πολιτισμικών μηνυμάτων χιλιάδων ετών. Πέρυσι σε ένα τμήμα δευτεροετών φοιτητών, ένα ποίημα της Δημουλά μάς απασχόλησε σε τρεις δίωρες παραδόσεις, γιατί η μία έννοια έφερνε την επόμενη και στο τέλος το ποίημα αυτό από μόνο του αποτέλεσε μία εμβάθυνση στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας. Είναι πραγματικά εστίες πολιτισμού όλα αυτά τα νεοελληνικά τμήματα που σε πείσμα των καιρών συνεχίζουν να διδάσκουν τη γλώσσα μας και τη λογοτεχνία μας. Το τελευταίο νεοελληνικό τμήμα που έκλεισε ήταν αυτό του πανεπιστημίου του Cambridge στην Αγγλία μόλις συνταξιοδοτήθηκε ένας εξαιρετος νεοελληνιστής, ο David Holton. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι κάθε Νεοελληνικό Τμήμα που κλείνει δεν ανοίγει πάλι. Είναι καιρός να προσπαθήσουμε όλοι μαζί να ανατρέψουμε το αρνητικό κλίμα που έχει δημιουργηθεί για τις νεοελληνικές σπουδές στην Ευρώπη και στον κόσμο γενικότερα».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Θα τους έκαναν να μας αποδοκιμάζουν»

Μιλάει ο κ. **Πάνος Βαλαβάνης**, Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου ΑθηνώνΣυνέντευξη στον **Αποστόλη Ζώνη**

«Οι πολιτικοί έχουν τις μεγαλύτερες ευθύνες, γιατί αποτελούν τις ηγέτες και δίνουν το στίγμα στις κοινωνίες. Αλλά κι εμείς έχουμε μεγάλες ευθύνες, όχι μόνον γιατί τους επιλέγουμε αλλά και γιατί συνήθως οι πολιτικοί αφουγκράζονται τις βαθύτερες επιθυμίες μας και μέσα στον λαϊκισμό τους πράττουν αναλόγως. Αν εμείς διεδικούσαμε διαφορετικό τρόπο προσέγγισης των πολιτικών πραγμάτων και ζητούσαμε από τους πολιτικούς διαφορετικούς στόχους και αξίες, είμαι βέβαιος ότι θα προσαρμόζονταν αναλόγως. Μπορούμε να τους ελέγξουμε και να αντιστρέψουμε την τάση, αρκεί να είμαστε συνειδητοί και να έχουμε σαφείς και απ' αγαθώ στόχους».

Αυτά ανάμεσα σε άλλα αναφέρει ο κ. **Πάνος Βαλαβάνης**, Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας. Πιο συγκεκριμένα ο Πάνος Βαλαβάνης, είναι Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σπούδασε Κλασική Αρχαιολογία στα Πανεπιστήμια Αθηνών και Würzburg, καθώς και σε πολλές ανασκαφές, κοντά σε σπουδαίους δασκάλους, όπως ο Β. Λαμπρινουδάκης, ο Π. Θέμελης, ο Μ. Τιβέριος, η Ε. Simon και η Η. Froning.

Σε μια συνέντευξή σας είχατε δηλώσει πως οι αρχαίοι Έλληνες δεν θα μας ήθελαν για απογόνους τους. Μπορείτε να μας εξηγήσετε τι εννοείτε;

«Κάθε πρόγονος έχει την επιθυμία να βλέπει

και να αναγνωρίζει στους απογόνους του δικά του στοιχεία. Οι βασικές αξίες, οι στόχοι ζωής και οι συμπεριφορές των Νεοελλήνων έχουν συχνά τόσο μεγάλη διαφορά από τις αντίστοιχες των αρχαίων που θα τους έκαναν να μας αποδοκιμάζουν. Κυρίαρχη διαφορά η διάθεση των αρχαίων για καταξίωσή τους μέσω της συμβολής τους στα δημόσια πράγματα έναντι της ιδιοτέλειας των Νεοελλήνων».

Η χώρα μας αντιμετωπίζει μια κρίση εδώ και πέντε χρόνια περίπου. Εκτιμάτε πως το οικονομικό είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα ή είναι και θέμα αντιλήψεων που πρέπει να αλλάξουμε;

«Το οικονομικό είναι μία από τις συνέπειες της κρίσης, η απλούστερη και η σαφέστερη. Ήλθε ως αποτέλεσμα της περιφρόνησης κάθε αξίας όχι μόνον ηθικής αλλά και πρακτικής, π.χ. ότι ο καθένας θα πρέπει να αμείβεται αναλόγως του έργου που παράγει. Θα πρέπει να αλλάξουμε κυρίως ως προς τις αντιλήψεις που σχετίζονται με την οργάνωση του δημόσιου βίου και των υποχρεώσεων του καθένα μας προς το κράτος και προς τους άλλους».

Λείπει στο σύγχρονο Έλληνα η καθαρότητα του νου στην καθημερινή μας ζωή;

«Νομίζω ότι στο καθημερινό επίπεδο ο Έλληνας είναι πρακτικός και συχνά υστερόβουλος. Όμως σε ευρύτερα θέματα πολλές φορές η ορθοφροσύνη μας συσκοτίζεται από συναισθηματικές εμπλοκές. Πολύ ισχυρό στοιχείο μέσα μας

και κριτήριο στις επιλογές μας είναι το φαντασιακό, δηλ. οι επιθυμίες μας και όχι η απτή πραγματικότητα που ξεδιπλώνεται μπροστά μας. Αυτό μας κάνει εύκολα ευεπίφορους και στις απατηλές υποσχέσεις των πολιτικών μας».

Φταίνει πάντα μόνο οι πολιτικοί ή έχουμε και εμείς τις ευθύνες που βολευτήκαμε, συνεργήσαμε;

«Οι πολιτικοί έχουν τις μεγαλύτερες ευθύνες, γιατί αποτελούν τις ηγέτες και δίνουν το στίγμα στις κοινωνίες. Αλλά κι εμείς έχουμε μεγάλες ευθύνες, όχι μόνον γιατί τους επιλέγουμε αλλά και γιατί συνήθως οι πολιτικοί αφουγκράζονται τις βαθύτερες επιθυμίες μας και μέσα στον λαϊκισμό τους πράττουν αναλόγως. Αν εμείς διεδικούσαμε διαφορετικό τρόπο προσέγγισης των πολιτικών πραγμάτων και ζητούσαμε από τους πολιτικούς διαφορετικούς στόχους και αξίες, είμαι βέβαιος ότι θα προσαρμόζονταν αναλόγως. Μπορούμε να τους ελέγξουμε και να αντιστρέψουμε την τάση, αρκεί να είμαστε συνειδητοί και να έχουμε σαφείς και απ' αγαθώ στόχους».

Σήμερα στην Ελλάδα μήπως ενώ βλέπουμε το πρόβλημα μένουμε σε παλιές αντιλήψεις που φρενάρουν κάθε προσπάθεια προς τη σωστή κατεύθυνση;

«Η παλαιότερη όχι με τη χρονική αλλά με την ηθική σημασία της λέξης αντίληψη είναι ότι τα προβλήματα δεν θα λυθούν από εμάς τους ίδιους αλλά από κάποιους άλλους. Αυτό

είναι το βασικό ελάττωμα στον τρόπο σκέψης των Ελλήνων. Επειδή έχει διαρραγεί το πλαίσιο που μας ενώνει ως κοινωνία, δεν θεωρούμε ότι κι εμείς είμαστε μέρος του προβλήματος άρα από εμάς θα προέλθει και η λύση. Επίσης, συχνά αρνούμαστε να δούμε αυτό που έρχεται, ελπίζοντας απατηλά ότι δεν μας αφορά και δεν θα μας αγγίξει. Υπάρχει μια έλλειψη διορατικότητας που μας συσκοτίζει και την ικανότητα πρόληψης των φαινομένων.

Όμως δεν χάνω την αισιοδοξία μου. Οι δύσκολες συνθήκες μπορεί να λειτουργήσουν ευεργετικά. Μέσα από τον πόνο και τις δυσκολίες θα υποχρεωθούμε σε μετά-νοια (= αλλαγή μυαλού). Θα οδηγηθούμε σε επανεκτίμηση των αξιών, σε νέες επιλογές βασικών αρχών για μια πιο ισορροπημένη προσωπική και κοινωνική ζωή. Θέλοντας και μη, θα επονέθουμε στον εκ νέου ορισμό του αναγκοίου και του σημαντικού, των οποίων το νόημα είχαμε απολέσει».

Προσδιορίζοντας τους πολιτισμούς της διατροφής της αρχαίας Ευρώπης

Τη χρηματοδότηση των 1.890.000 εκ. ευρώ κατάφερε να κερδίσει η Αν. Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΑΠΘ, **Τάνια Βαλαμύτη** (φωτό) για την ερευνητική της ιδέα, με τίτλο: **«Προσδιορίζοντας τους πολιτισμούς της διατροφής της αρχαίας Ευρώπης: μια διεπιστημονική έρευνα των φυτικών συστατικών, του μαγειρικού μετασχηματισμού τους και των αλλαγών τους στο χρόνο».**

Η κ. Βαλαμύτη είναι η μοναδική Ελληνίδα μεταξύ των 302 ερευνητών που επιλέχθηκαν από 2.051 προτάσεις από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Έρευνας (European Research Council-ERC), στην κατηγορία «Consolidator Grants» ώστε να πραγματοποιήσουν τις πιο φιλόδοξες και δημιουργικές επιστημονικές ιδέες. Το ερευνητικό πρόγραμμα θα υλοποιηθεί μέσω της Επιτροπής Ερευνών του ΑΠΘ. Η έρευνα επεξεργασμένων φυτικών τροφίμων από τα προϊστορικά χρόνια διεξάγεται σε πιλοτικό επίπεδο εδώ και χρόνια στο ΑΠΘ και η χρηματοδότηση από το ERC θα επιτρέψει μια διαχρονική και σε μεγάλη έκταση μελέτη των διατροφικών παραδόσεων και της μεταβολής τους στο χρόνο σε ένα μεγάλο τμήμα της Ευρώπης. Οι παράγοντες που επηρεάζουν τις διατροφικές προτιμήσεις και αλλαγές θα εξεταστούν τόσο ως προς τον ρόλο του φυσικού περιβάλλοντος όσο και ως προς τον ρόλο των πολιτισμικών προτιμήσεων, διαφοροποιήσεων και μεταβολών μέσα από επαφές με άλλες περιοχές ή μετακινήσεις πληθυσμών. Η τροφή έχει διαμορφώσει την πολιτισμική ιστορία των περισσότερων Ευρωπαϊκών χωρών. Πόσο πίσω στο χρόνο μπορούμε να αναζητήσουμε αυτή τη σχέση;

Η Αν. Καθηγήτρια του ΑΠΘ, Τάνια Βαλαμύτη θα ερευνήσει τους 'πολιτισμούς της διατροφής' της προϊστορικής Ευρώπης, από το Αιγαίο στην Κεντρική Ευρώπη, από τη Νεολιθική Εποχή ως την Εποχή του Σι-

δήρου (7η-1η χιλιετίες π.Χ.). Ειδικότερα, θα εξετάσει τη σχέση μεταξύ φύσης και πολιτισμού μέσα από τις μαγειρικές πρακτικές, εξετάζοντας πώς διαμορφώθηκε η χρήση των καλλιεργημένων και άγριων φυτών.

Η κ. Βαλαμύτη δε θα μελετήσει μόνο τα συστατικά, τις μαγειρικές πρακτικές και τον σχετικό εξοπλισμό, αλλά θα διερευνήσει πειραματικά ποικίλες όψεις των τεχνικών προετοιμασίας των τροφίμων, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις αρχαίες πηγές και τις σύγχρονες παραδοσιακές πρακτικές. Αυτή η πολυδιάστατη προσέγγιση συνδυάζει μεθοδολογίες των ανθρωπιστικών και θετικών επιστημών και έχει ως στόχο να εξετάσει την προϊστορική κουζίνα της Ευρώπης με μια φρέσκια ματιά, διερευνώντας μαγειρικές ταυτότητες που αποτελούν μέρος της άυλης πολιτισμικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Το ερευνητικό πρόγραμμα θα εφαρμόσει μια διεπιστημονική προσέγγιση των φυτικών συστατικών της διατροφής αλλά και αυτούσιων καταλοίπων τροφίμων, όπως ψυμιά, πηλούρι/τραχανάς, φάβα, μπύρα και κρασί, συνδυάζοντας αυτά τα δεδομένα με τις τεχνικές μεταποίησής τους και τον σχετιζόμενο εξοπλισμό, όπως μαγειρικά σκεύη, εργαλεία άλεσης, θερμικές κατασκευές.

«Μέσα από το πρόγραμμα θα διαμορφωθεί μια νέα μέθοδος που θα αποκαλύψει κάποιες από τις συνταγές του παρελθόντος στην Ευρώπη» αναφέρει η Αν. Καθηγήτρια του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΑΠΘ, Τάνια Βαλαμύτη. **«Η νέα μέθοδος που θα αναπτύξει το πρόγραμμα θα μπορεί να εφαρμοστεί και σε άλλες γεωγραφικές περιοχές».**

Η έρευνα που θα υλοποιηθεί μπορεί να συνδεθεί με μικρομεσαίες επιχειρήσεις που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα τρόφιμα με καταβολές στα προϊστορικά χρόνια. Παράλληλα, το πρόγραμμα θα διε-

ρευνήσει παγιωμένες αντιλήψεις σχετικά με την πολιτισμική σημασία και τον κοινωνικό ρόλο ορισμένων τροφίμων, εξετάζοντάς τα μέσα στο πλαίσιο του οικισμού και της ευρύτερης περιοχής στην οποία εντοπίστηκαν από την αρχαιολογική σκαπάνη. Για παράδειγμα πόσο γενοκευμένη ήταν η χρήση της ελιάς και του ελαιολάδου στο προϊστορικό Αιγαίο; Πότε εμφανίζεται το κρασί και ποια η σχέση του με τις ιεραρχημένες κοινωνίες στην υπό διερεύνηση περιοχή; Υπάρχουν διαφοροποιήσεις πολιτισμικές που αντιστοιχούν σε διαφοροποιήσεις διατροφικές; Μπορούμε για παράδειγμα να εντοπίσουμε ή να διακρίνουμε τους πολιτισμούς της μπύρας και του κρασιού μέσα από τα αρχαιολογικά δεδομένα στα προϊστορικά χρόνια;

Ο πυρήνας της ερευνητικής ομάδας αποτελείται από πέντε βασικούς ερευνητές σε πανεπιστημιακά ιδρύματα της Ευρώπης. Από το ΑΠΘ συμμετέχουν οι Καθηγητές **Παντελής Νίγδελης** (Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ), **Βασίλης Φυντίκογλου** (Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ) και **Λαμπρινή Παπαδοπούλου** (Τομέας Ορυκτολογίας-Πετρολογίας-Κοιτασματολογίας του Τμήματος Γεωλογίας ΑΠΘ), την **Stefanie Jacomet** (IPNA, πανεπιστήμιο Βασιλείας, Ελβετία) και **Hans Peter Stika** (πανεπιστήμιο Hohenheim, Γερμανία). Συμμετέχουν, επίσης, 12 συνεργάτες που είναι Καθηγητές πανεπιστημίων ή ερευνητές σε Ιδρύματα της Ευρώπης (**Elena Marinova, Zvetana Popova, Andreas Heiss, Hara Procopiou, Natalia Alonso, Angela Kreuz, Jean-Frederique Terral, Laurent Boubay, Maria Ivanova, Oliver Craig, Γεωργία Τσαρτσίδου, Ζωή Τσιρτσώνη, Calla McNamee**). Τέλος, μεγάλος αριθμός αρχαιολόγων από την Ελλάδα, τη Βουλγαρία, τη Γερμανία, την Αυστρία και την Ελβετία θα συνεργαστούν στο πλαίσιο της έρευνας. Στο πρόγραμμα θα συμμετάσχουν 9 μεταδιδακτορικοί ερευνητές και 5 υποψήφιοι διδάκτορες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Οι Έλληνες δεν έχουν διδαχθεί τίποτα από τις ολέθριες συνέπειες του διχασμού»

Μιλά σήμερα στην ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΝΩΜΗ ο **Άγγελος Χανιώτης**, ο οποίος από το 2010 κατέχει τη θέση του Καθηγητή Αρχαίας Ιστορίας και Κλασικών Σπουδών στο Ινστιτούτο Προηγμένων Σπουδών στο Πρίνστον

«Η Ελλάδα με πληγώνει όπου και να ταξιδέψω όταν διακρίνω στις αντιδράσεις ξένων μορφωμένων ανθρώπων τη βαθειά ριζωμένη αντίληψή τους για μια ελληνική παρακμή, για την αντίφαση ανάμεσα σε ένα λαμπρό (και εξιδανικευμένο) παρελθόν και τη σημερινή μιζέρια. Αλλά η Ελλάδα με πληγώνει περισσότερο όπου και να ταξιδέψω στην ίδια την Ελλάδα, όταν βλέπω την αντίθεση ανάμεσα στην καλαισθησία, που δεν είναι προϊόν πλούτου αλλά παιδείας και πολιτισμού, και την τσαπατσουλιά που είναι προϊόν νεοπλουτισμού». Αυτά δηλώνει ανάμεσα σε άλλα ο **Άγγελος Χανιώτης**, ο οποίος από το 2010 κατέχει τη θέση του Καθηγητή Αρχαίας Ιστορίας και Κλασικών Σπουδών στο Ινστιτούτο Προηγμένων Σπουδών στο Πρίνστον.

Ο Άγγελος Χανιώτης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1959. Σπούδασε Αρχαία Ιστορία και Αρχαιολογία στα Πανεπιστήμια Αθηνών (1978-82) και Χαϊδελβέργης (1982-84) και αναγορεύθηκε διδάκτωρ Αρχαίας Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης το 1984. Μετά τη στρατιωτική του θητεία (1984-86) δίδαξε Αρχαία Ιστορία στα Πανεπιστήμια Χαϊδελβέργης (1986-94, 1998-2006), Νέας Υόρκης (1994-98) και Οξφόρδης (2006-10). Διετέλεσε επίσης Αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης (2001-06). Από το 2010 κατέχει τη θέση του Καθηγητή Αρχαίας Ιστορίας και Κλασικών Σπουδών στο Ινστιτούτο Προηγμένων Σπουδών στο Πρίνστον. Τα πιο πρόσφατα βιβλία του είναι Ο πόλεμος στην ελληνιστική εποχή: κοινωνική και πολιτιστική ιστορία (2005) και Θεατρικότητα και δημόσιος βίος στον ελληνιστικό κόσμο (2009). Έχει δημοσιεύσει 30 βιβλία και συλλογικούς τόμους πάνω από 200 άρθρα που εξετάζουν την οικονομία, τον πόλεμο, τη θρησκεία και το συναίσθημα στην αρχαιότητα, κυρίως στην ελληνιστική και αυτοκρατορική εποχή. Έχει συμμετάσχει ως σύμβουλος σε πολλά ερευνητικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα, πιο πρόσφατα ως μέλος του Ανωτάτου Συμβουλίου Έρευνας της Ιταλίας (2012-16) και του Ερευνητικού Συμβουλίου της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών (2010-13). Είναι ισόβιος Εταίρος της εν Αθηναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Εταίρος της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας, Αντεπιστέλλον μέλος της Ακαδημίας Αθηνών, της Φινλανδικής Ακαδημίας και της Ακαδημίας της Χαϊδελβέργης. Έχει τιμηθεί με το Βραβείο Νίκου Σβορώνου (1991), το Βραβείο Διδασκαλίας του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης (1997), το Κρατικό Βραβείο Έρευνας της Βόδης-Βυρτεμβέργης (2000), το Κρατικό Βραβείο Δοκιμίου-Κριτικής (2010), το βραβείο έρευνας του Ιδρύματος Χούμπλντ (2015), τον τίτλο του Επίτιμου Διδάκτορα του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδας και του Πανεπιστημίου της Λιέγης και τον Ταξίδι του Φοίνικα.

■ Η συνέντευξη

Πολλοί μιλούν μόνο για οικονομική κρίση στην Ελλάδα. Είναι μόνο αυτό ή μπορούμε να πούμε ότι υφίσταται πολυεπίπεδη κρίση εδώ και δεκαετίες;

«Η οικονομική κρίση, αλλά και οι πολιτικές της παραφυάδες, είναι μόνο το ορατό προϊόν μιας πολύ βαθύτερης κρίσης που σχετίζεται με κοινωνικές δομές, νοοτροπίες, παιδεία και πολιτισμό. Αναφέρω μόνο μια από τις αιτίες της κρίσης: την αναξιοκρατία.

Η μεταπολίτευση και ιδίως η περίοδος από τον 1981 δεν αξιοποίησαν τις δυνατότητες που δίνει κάθε νέο ξεκίνημα για την οργάνωση μιας κοινωνίας και ενός κράτους θεμελιωμένου στην αξιοκρατία και όχι στο μέσο και την κομματική ταυτότητα. Ενός κακού δοθέντος, μύρια έπονται. Όπου δεν υπάρχει αξιοκρατία, δεν υπάρχει εμπιστοσύνη· όταν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη, λείπει η κοινωνική συνείδηση· και όταν λείπει η συνείδηση για τις υποχρεώσεις απέναντι στο σύνολο, η κοινωνία διασπάται σε μονάδες που ενδιαφέρονται για το ίδιο συμφέρον. Τότε βρίσκεται γόνιμο έδαφος όποιος λαϊκιστής υποσχεται να ικανοποιήσει βραχυπρόθεσμα προσωπικές επιθυμίες σε βάρος και του συνόλου και του μέλλοντος. Έτσι δημιουργήθηκε στην Ελλάδα το παράδοξο να έχουμε μια χώρα όπου όλοι είναι πατριώτες στα λόγια, αλλά ως άτομα δεν είναι διατεθειμένοι να κάνουν ο,τιδήποτε για το σύνολο. Σε τελική ανάλυση, μορφή αναξιοκρατίας είναι και η απαίτηση των Νεοελλήνων να απολαμβάνουν όχι με βάση όσα δημιουργήσαν οι ίδιοι αλλά με βάση είτε τα επιτεύγματα των προγόνων τους είτε τις θυσίες των παλαιότερων γενιών. Παραδείγματος χάριν, η ευμάρεια της γενιάς μου δεν στηρίχθηκε σε ό,τι δημιουργήσαμε εμείς, αλλά σε ό,τι κληρονομήσαμε και δώσαμε για αντιπαροχή. Επί δεκαετίες οι παροχές των κυβερνήσεων δεν χρηματοδοτούνταν από το εθνικό προϊόν, αλλά από τα ευρωπαϊκά κονδύλια. Ξεχάσαμε να στηριζόμαστε στις δυνάμεις μας».

Φταίνε μόνο οι πολιτικοί; Ή και ο λαός έχει τις δικές του ευθύνες και κυρίως υποχρεώσεις που δεν τις κάνει πράξη;

«Το ελληνικό πολιτικό σύστημα είναι σύστημα συναλλαγής, δούναι και λαβείν. Επί δεκαετίες το εκλογικό σώμα ψήφιζε τους πολιτικούς που θα νομιμοποιούσαν το αυθαίρετο, θα επέτρεπαν την καταπάτηση του δασότοπου, θα έκαναν τα στραβά

μάτια στη φοροδιαφυγή, θα υπέκυπταν στις απαιτήσεις των συντεχνιών, θα διόριζαν τον ανίκανο γιό στο δημόσιο και πάει λέγοντας. Και σε αντίλλαγμα οι πολίτες έκαναν τα στραβά μάτια στα φαινόμενα διαφθοράς και επέτρεπαν τη διαιώνιση ενός αρρωστημένου συστήματος. Όποτε βρίσκονταν αντιμέτωποι με τις δυσλειτουργίες ενός κρατικού μηχανισμού θεμελιωμένου στην αναξιοκρατία και το κομματικό αλισβερσί, τα έβαζαν με τους υπηρέτες του κι όχι με αυτούς που τον δημιούργησαν. Αντί να επαναλαμβάνουμε πόσο δύσκολο είναι να ξεριζωθούν αυτές οι νοοτροπίες, καλύτερα να τις στηλιτεύουμε όπου τις συναντάμε».

Ο νομπελίστας ποιητής μας Γιώργος Σεφέρης έχει πει ότι «Όπου και να ταξιδέψω, η Ελλάδα με πληγώνει». Εσείς, ως πολίτης του κόσμου, αισθανθήκατε ποτέ αυτό το συναίσθημα;

«Διαρκώς, και στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Στο εξωτερικό, όταν συναντώ νέους ταλαντούχους Έλληνες επιστήμονες της διασποράς που μου θυμίζουν την αντίφαση ανάμεσα στο δυναμικό που έχουμε και τις σάπιες δομές που το αφήνουν ανεκμετάλλεστο στην Ελλάδα. Η Ελλάδα με πληγώνει όπου και να ταξιδέψω όταν διακρίνω στις αντιδράσεις ξένων μορφωμένων ανθρώπων τη βαθειά ριζωμένη αντίληψή τους για μια ελληνική παρακμή, για την αντίφαση ανάμεσα σε ένα λαμπρό (και εξιδανικευμένο) παρελθόν και τη σημερινή μιζέρια. Αλλά η Ελλάδα με πληγώνει περισσότερο όπου και να ταξιδέψω στην ίδια την Ελλάδα, όταν βλέπω την αντίθεση ανάμεσα στην καλαισθησία, που δεν είναι προϊόν πλούτου αλλά παιδείας και πολιτισμού, και την τσαπατσουλιά που είναι προϊόν νεοπλουτισμού».

Πώς μπορούμε να διδαχθούμε σήμερα από τα λάθη που κάναμε ως πολίτες, από την ανοχή που δείξαμε σε λαϊκιστικές πολιτικές;

«Μεγάλη ευθύνη φέρουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, χωρίς τα οποία δεν ανθίζει ο λαϊκισμός. Ακόμα και σήμερα τα ΜΜΕ καλλιεργούν ψευδαισθήσεις, παραπληροφορούν με επιλεκτική παρουσίαση της πραγματικότητας, ηρωοποιούν καθέναν που διαμαρτύρεται, είτε η διεκδίκησή του είναι δικαιολογημένη είτε όχι, και τροφοδοτούν φρούδες ελπίδες, όπως ότι θα σωθούμε με το κατοχικό δάνειο και τις πολεμικές αποζημιώσεις. Ο λαϊκισμός δεν έχει χάσει την επιρροή του. Αν κρίνω από δημοσκοπήσεις, η μεγάλη πλειοψηφία του εκλογικού σώματος πορασύρεται ακόμα και σήμερα από λαϊκιστικές πολιτικές».

Εκτιμάτε ότι λάθη έγιναν και γίνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο;

«Ασφαλώς. Σημαντικό λάθος ήταν η έλλειψη σοβαρών ελέγχων για την τελική χρήση των κονδυλίων που δίνονταν στην Ελλάδα. Μεγάλο λάθος αποδείχθηκε η εισαγωγή του ευρώ πριν δημιουργηθούν μηχανισμοί για τη στήριξή του και, κυρίως, πριν υπάρξει πρώτα κοινή δημοσιονομική πολιτική. Μπορεί για τη διόγκωση του ελληνικού δημόσιου χρέους την ευθύνη να την έχουν οι ελληνικές κυβερνήσεις, αλλά οι εταίροι φέρουν μεγάλο μέρος της ευθύνης για την έλλειψη αποτελεσματικών μέτρων που θα απελευθερώσουν το αναπτυξιακό δυναμικό που υπάρχει στην

Ελλάδα – στην ενέργεια, τον τουρισμό, την αγροτική οικονομία, τις νέες τεχνολογίες, τη ναυτιλία, τη μόδα. Δυστυχώς πέντε χρόνια μετά την έναρξη της κρίσης τα ευρωπαϊκά κράτη εμμένουν κοντόφθαλμα στους εθνικούς εγωισμούς τους και δεν προχωρούν στα επιβεβλημένα μέτρα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Στο παρελθόν η Ε.Ε. ενδιαφέρθηκε περισσότερο για το ομοιόμορφο σχήμα και διαστάσεις των αγγουριών ή για την ομοιόμορφη ονομασία ακαδημαϊκών τίτλων (η μεγαλύτερη ονομασία στην ιστορία των ευρωπαϊκών πανεπιστημίων) παρά για τη δημιουργία μιας ομοσπονδίας με ενιαία δημοσιονομική και εξωτερική πολιτική. Και αν δεν διορθωθεί αυτό το λάθος άμεσα, το ευρωπαϊκό πείραμα θα αποτύχει. Δυστυχώς η προσφυγική κρίση κατέδειξε πόσο μακριά βρισκόμαστε από την ιστορικά επιβεβλημένη μετεξέλιξη της Ε.Ε. σε οντότητα με κοινή πολιτική και κοινή ευρωπαϊκή ταυτότητα, σε οντότητα που θα βρίσκεται ένα βήμα μπροστά από τις εξελίξεις και δεν θα αντιδρά σπασμωδικά και διχασμένα στις προκλήσεις που μας επιφυλάσσει το μέλλον».

Είναι σε θέση σήμερα οι Έλληνες να εμπνευστούν από εκείνους που σε δύσκολες στιγμές της ιστορίας μας δεν υπέκυψαν μπροστά σε κρίσεις και προκλήσεις; Πώς μπορεί να γίνει αυτό;

«Αναμφίβολα η ελληνική ιστορία έχει αρκετά παραδείγματα επιτυχημένης αντιμετώπισης προκλήσεων, κυρίως εξωτερικών απειλών. Δεν υπάρχει επίσης αμφιβολία ότι η ιστορική παιδεία βρίσκεται σήμερα στο χαμηλότερο σημείο και δεινοπαθεί από την εκμετάλλευση που υφίσταται από ακραίες πολιτικές ομάδες. Ένα ενθαρρυντικό σημάδι είναι το τεράστιο ενδιαφέρον που υπήρξε στα διαδιδκτακά μαθήματα ιστορίας που εγκαίνισαν οι Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης· δείχνει ότι καλές πρωτοβουλίες μπορούν να πέσουν σε γόνιμο έδαφος. Περισσότερο από έμπνευση, οι Έλληνες χρειάζονται διδάγματα. Ένα σημαντικό δίδαγμα από την ελληνική ιστορία είναι ο ρόλος που μπορεί να παίξει ο ελληνισμός της διασποράς. Είναι ένα κεφάλαιο που, με τη συνεχιζόμενη φυγή ταλαντούχων ανθρώπων στο εξωτερικό, συνεχώς αυξάνει, αλλά μένει ανεκμετάλλεστο. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η μη συμμετοχή Ελλήνων επιστημόνων στον εθνικό διάλογο για την παιδεία. Άραγε κομμάτι του έθνους είναι μόνο οι Έλληνες που κατοικούν μεταξύ Λιβυκού Πελάγους και Ειδομένης; Η ελληνική πολιτεία πρέπει άμεσα να πάρει πρωτοβουλίες για τη σύνδεση των Ελλήνων της διασποράς με το σύνολο του πολιτικού, οικονομικού, κοινωνικού και πολιτιστικού γίγνεσθαι. Ένα επιβεβλημένο μέτρο είναι όχι μόνο η συμμετοχή των Ελλήνων της διασποράς, που διατηρούν ελληνικό διαβατήριο, στις εκλογές με ηλεκτρονική ψήφο, ψήφο στα προξενεία ή ψήφο με αλληλεπογραφία αλλά και η εκπροσώπησή τους στο ελληνικό κοινοβούλιο με αριθμό εδρών που αντιστοιχεί στον αριθμό τους. Με ανησυχία ιδιαίτερα το γεγονός ότι οι Έλληνες δεν έχουν διδαχθεί τίποτα από τις ολέθριες συνέπειες του διχασμού. Όσοι καλλιεργούν κλίμα μίσους και χρησιμοποιούν ένα λεξιλόγιο βίας παίζουν με τη φωτιά. Ας θυμηθούν τον στίχο του εθνικού ποιητή "εάν μισούνται ανάμεσό τους, τους πρέπει ελευθερίδ'».

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

«Το πρόβλημα του σύγχρονου ανθρώπου δεν μπορεί να λυθεί με μια ρομαντική απόδραση»

Μιλάει ο κ. **Νίκος Αυγελής**, ομότιμος καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης – Η φιλοσοφία σήμερα, σύμφωνα με τον ίδιο, θεραπεύεται στα ακαδημαϊκά ιδρύματα και όχι στην “αρχαία αγορά”

Ο **Νικόλαος Αυγελής** γεννήθηκε το 1941 στα Σερβωτά Τρικάλων. Σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. (1959-64) και στην Κολλωνία (1966-67). Το 1971, αναγορεύθηκε διδάκτωρ Φιλοσοφίας, με θέμα «Η έννοια της αιτιότητας στο Λογικό Θετικισμό». Βοηθός στην Α΄ Έδρα Συστηματικής Φιλοσοφίας από το 1970, Επιμελητής από το 1972, Επίκουρος Καθηγητής από το 1973, εκλέγεται το 1980 Τακτικός Καθηγητής Φιλοσοφίας. Ο Καθηγητής Νικόλαος Αυγελής έκανε μεταδιδακτορική έρευνα στο Πανεπιστήμιο της Βόννης, με υποτροφία της Alexander von Humboldt Stiftung.

Δίδαξε Φιλοσοφία στο Α.Π.Θ. από το 1970 έως το 2008. Δίδαξε, επίσης, στα Πανεπιστήμια του Klagenfurt, της Ρώμης, της Λειψίας, του Nijmegen και της Κύπρου. Από το 1993 είναι συνεκδότης του περιοδικού Philosophical Inquiry, ενώ υπό την επιμέλειά του εκδόθηκαν σχολιασμένες μεταφράσεις θεμελιωδών κειμένων της ευρωπαϊκής φιλοσοφίας.

Διετέλεσε, επί σειρά ετών, Διευθυντής του Τομέα Φιλοσοφίας, του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών καθώς και Πρόεδρος του Τμήματος Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Μέλος της Συγκλήτου και της Επιτροπής Δημοσιευμάτων, συνέβαλλε καίρια στην οργάνωση των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών Φιλοσοφίας στο Α.Π.Θ. Από το 2009 είναι ιδρυτικό μέλος και Πρόεδρος του Ομίλου Φιλοσοφικών Ερευνών, υπό την αιγίδα του οποίου λειτουργούν ο ιστοχώρος www.philosophica.gr και το περιοδικό φιλοσοφικών βιβλιοκρισιών «Κριτικά».

Το συγγραφικό έργο του Νίκου Αυγελή είναι πολύπλευρο. Μετά τη διδακτορική του διατριβή, δημοσίευσε τις μονογραφίες «Η έννοια της μαθηματικής αλήθειας και η απόδειξη του Goedel», 1972, «Η θεωρία των κατηγοριών στο φιλοσοφικό σύστημα του H. Cohen» 1973, «Η προβληματική του δεδομένου στο νεώτερο εμπειρισμό», 1978, καθώς και τις πολύτιμες «Εισαγωγές στη φιλοσοφία της επιστήμης», 1976, και στη φιλοσοφία, 1982. Δημοσίευσε πλείδα μελετών σε ελληνικά και ξένα περιοδικά, με θέματα που αφορούν στο Δημόκριτο και στον Αριστοτέλη, στο Βίτγκενσταϊν και στον Πόππερ, στον Καντ και στον Κουάιν, στη σύγχρονη επιστημολογία και στα προβλήματα της αλήθειας και του νοήματος.

Ανάμεσα σε άλλα τονίζει:

«Η φιλοσοφία γεννήθηκε στην αρχαία Ελλάδα ως θεωρία, ως επιστήμη των πρώτων αρχών και αιτιών των όντων. Στην πορεία της όμως η φιλοσοφία έγινε ανθρωποκεντρική, με τον Σωκράτη καταρχάς ο οποίος έκανε τη φιλοσοφία του τρόπο ζωής. Σήμερα έχει δυστυχώς χαθεί η Σωκρατική ενότητα θεωρίας και πράξης».

Η φιλοσοφία κατά την άποψή σας καλείται σήμερα και πάλι να δώσει απαντήσεις σε μια σειρά από ζητήματα που ξεκινούν από την οικονομική κρίση και φτάνουν έως την βιολογική;

«Η φιλοσοφία είναι η συνειδητοποίηση του παρόντος σε πολλά επίπεδα: θεωρητικό, πολιτικό-οικονομικό, ηθικό. Η παγκοσμιοποίηση και η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη θέτουν τη φιλοσοφική σκέψη μπροστά σε νέα προβλήματα που απαιτούν λύσεις. Καμία όμως απάντηση δεν μπορεί να δοθεί στα προβλήματα αυτά, αν πρώτα δεν διερευνηθεί το ανθρωπολογικό ερώτημα –κατεξοχήν πρόβλημα της φιλοσοφίας– τι είναι ο άνθρωπος και τι ταιριάζει στη φύση του να πράττει. Ο νεότερος άνθρωπος – αντίθετα με τον αρχαίο Έλληνα που ζούσε σε αρμονία με τη φύση – ξεκίνησε με μια άρνηση που σημάδεψε την πορεία του Ευρωπαϊκού πολιτισμού: αρνήθηκε ότι ο ίδιος είναι “φύση” και θεώρησε τον εαυτό του ως πνεύμα, ως νοούν υποκείμενο. Μετέτρεψε έτσι τη σχέση ανθρώπου και φύσης σε σχέση εξουσίας, σε σχέση αφέντη και δούλου. Εδώ έχει τις ρίζες του το σύγχρονο οικολογικό πρόβλημα. Το πρόβλημα του σύγχρονου ανθρώπου δεν μπορεί να λυθεί με μια ρομαντική απόδραση – επιστροφή στη φύση αλλά με τη συμφιλίωση του με τη φύση, γιατί η τεχνολογία έγινε απαραίτητος όρος της ζωής μας».

«Ο νεότερος άνθρωπος – αντίθετα με τον αρχαίο Έλληνα που ζούσε σε αρμονία με τη φύση – ξεκίνησε με μια άρνηση που σημάδεψε την πορεία του Ευρωπαϊκού πολιτισμού: αρνήθηκε ότι ο ίδιος είναι “φύση” και θεώρησε τον εαυτό του ως πνεύμα, ως νοούν υποκείμενο. Μετέτρεψε έτσι τη σχέση ανθρώπου και φύσης σε σχέση εξουσίας, σε σχέση αφέντη και δούλου. Εδώ έχει τις ρίζες του το σύγχρονο οικολογικό πρόβλημα. Το πρόβλημα του σύγχρονου ανθρώπου δεν μπορεί να λυθεί με μια ρομαντική απόδραση – επιστροφή στη φύση αλλά με τη συμφιλίωση του με τη φύση, γιατί η τεχνολογία έγινε απαραίτητος όρος της ζωής μας»

Πως εσείς ερμηνεύετε τη φιλοσοφία ως τρόπο ζωής σήμερα, όταν αυτή στην αρχαία Ελλάδα δεν ήταν μόνο μια θεωρητική έρευνα, αλλά ένας τρόπος ζωής;

«Η φιλοσοφία γεννήθηκε στην αρχαία Ελλάδα ως θεωρία, ως επιστήμη των πρώτων αρχών και αιτιών των όντων. Στην πορεία της όμως η φιλοσοφία έγινε ανθρωποκεντρική, με τον Σωκράτη καταρχάς ο οποίος έκανε τη φιλοσοφία του τρόπο ζωής. Σήμερα έχει δυστυχώς χαθεί η Σωκρατική ενότητα θεωρίας και πράξης».

Οι αρχαίοι μιλούσαν από πολύ παλιά, από την εποχή του Πυθαγόρα, περί φιλοσοφικού βίου. Σήμερα, μήπως η φιλοσοφία προσεγγίζεται θεωρητικά χωρίς να συνδέεται με τη ζωή του ανθρώπου;

«Πράγματι η φιλοσοφία σήμερα θεραπεύεται στα ακαδημαϊκά ιδρύματα και όχι στην “αρχαία αγορά” και κινδυνεύει να αποξενωθεί από την καθημερινή ζωή. Αυτό ωστόσο είναι αλληλένδετο με τη σημερινή ιστορική συγκυρία. Δεν ζούμε στην αρχαία ελληνική πόλη-κράτος, όπου ο άνθρωπος αναζητεί το νόημα της ζωής του και ως πολίτης την ολοκλήρωση μέσα στην κοινωνία και περιμένει από τη φιλοσοφία να του δείξει το δρόμο προς την πνευματική ολοκλήρωσή του».

Θα λέγατε ότι η φιλοσοφία έχει σήμερα το ίδιο βάρος στην κοινωνία; Ή οι δυτικές κοινωνίες έχουν απομακρυνθεί από τη φιλοσοφία και γενικότερα τις ανθρωπιστικές επιστήμες;

«Στην εποχή μας όσο πιο επίμονα τίθεται το

ερώτημα “προς τι η φιλοσοφία;” τόσο επιτακτικότερη είναι η ανάγκη του φιλοσοφείν και των ανθρωπιστικών γενικότερα γραμμάτων ως ένα αντίβαρο στο σύγχρονο υλικοτεχνικό πραγματισμό».

Ποιος είναι ο σωστός τρόπος διακυβέρνησης μιας κοινωνίας; Πώς πρέπει να γίνει η κατανομή των αγαθών μιας κοινωνίας και πού πρέπει να αποβλέπει; Στο γενικό συμφέρον ή στο συμφέρον μιας τάξης της κοινωνίας; Σήμερα η φιλοσοφία έχει εστιάσει ακόμη σε αυτά τα θέματα;

«Ο σωστός τρόπος διακυβέρνησης παραμένει για τον άνθρωπο ζητούμενο. Σήμερα ωστόσο γνωρίζουμε ύστερα από την τραγική εμπειρία μας, του ναζισμού και του σταλινισμού, ότι ο μόνος δρόμος ανοιχτός για μας είναι η ανοιχτή δημοκρατική κοινωνία που μέσα από το διάλογο μαθαίνει από τα λάθη της και βελτιώνεται σταδιακά προς την κατεύθυνση της ισονομίας, της ελευθερίας και της δικαιοσύνης προς το συμφέρον του συνόλου».

Και μια τελευταία ερώτηση... Αν θέλει κάποιος να μπει στον κόσμο της φιλοσοφίας, ποια πόρτα θα του λέγατε να επιλέξει;

«Τη φιλοσοφία θα τη βρούμε στα φιλοσοφικά κείμενα του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη, του Καντ, κ.α. Υπάρχουν βέβαια και διάφορα εισαγωγικά βοηθήματα.

Ο ίδιος έγραψε ένα τέτοιο βοήθημα με τίτλο «εισαγωγή στη φιλοσοφία» που εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο του συμπολίτη μας Αντώνη Σταμούλη».